

Міністерство освіти і науки України
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Навчально-науковий інститут бізнесу і фінансів

Кафедра менеджменту, публічного управління та адміністрування

“ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ БІЗНЕС ”

Опорний конспект лекцій для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм
навчання магістерського рівня освіти

Спеціальності: 073 «Менеджмент»
051 «Економіка»

м. Кам'янець-Подільський - 2022

УДК 65.012.16 (083.13)
Ч-75

Укладач: Чорнобай Л.М., к.е.н., доцент кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування ЗВО «Подільський державний університет»

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
ЗВО «Подільського державного університету»:
протокол № від “ ” .2022 р.*

Рецензенти:

Славіна Н.В., к.е.н., доцент кафедри менеджменту Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Корженівська Н.Л., д.е.н., професор кафедри економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності ЗВО «Подільський державний університет»

Чорнобай Л.М.

Ч75 Інтелектуальний бізнес. Конспект лекцій з дисципліни для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 073 «Менеджмент», 051 «Економіка» / Л.М. Чорнобай. – Кам.-Под.: ПДУ, 2022. – 88 с.

Конспект лекцій призначено для поглибленого вивчення дисципліни студентів денної та заочної форм навчання.

Розглянуто основні теми, які охоплюють зміст курсу та рекомендована література. Рекомендації спрямовані на формування та поглиблення знань та практичних навичок студентів.

© Лариса Михайлівна Чорнобай, 2022

© Подільський державний університет, 2022

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка

2. Науково-тематичний зміст курсу

3. Тематика лекційного курсу

Тема 1. Теоретичні засади інтелектуального бізнесу

Тема 2. Інтелектуальні продукти: сутність і особливості створення

Тема 3. Нормативно-правові засади інтелектуального бізнесу в Україні

Тема 4. Моделювання інтелектуального бізнесу

Тема 5. Управління інтелектуальним бізнесом

Тема 6. Інформаційне забезпечення інтелектуального бізнесу

Тема 7. Мотивація виробників інтелектуальних продуктів

Тема 8. Ризики інтелектуального бізнесу

Тема 9. Економічна безпека інтелектуального бізнесу

Тема 10. Ведення інтелектуального бізнесу

Тема 11. Віртуалізація інтелектуального бізнесу

4. Рекомендовані джерела інформації

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

На сьогодні ставиться завдання економічного розвитку України за інноваційною моделлю, в основі якої лежить результат творчої діяльності громадян, тобто об'єкта інтелектуальної власності. Разом з тим освіта з питань правової охорони, практичного використання та захисту об'єктів інтелектуальної власності значно відстає від потреб сьогодення і вимагає надання студентам вищих навчальних закладів як майбутнім інноваторам, комплексу відповідних знань та умінь.

Метою цього навчального видання є надання студентам консультативно-практичної допомоги під час аудиторних практичних занять, індивідуальної та самостійної роботи з курсу "Інтелектуальний бізнес".

Навчальна дисципліна " Інтелектуальний бізнес " входить до стандарту підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю 073»Менеджмент», 051 «Економіка» та до складу нормативних дисциплін.

Мета дисципліни це формування у студентів комплексу теоретичних знань і практичних навичок формування та управління інтелектуальним бізнесом, економічного обґрунтування напрямків його розвитку та забезпечення успішного функціонування.

Завдання дисципліни вивчення основних теоретико-методичних засад інтелектуального бізнесу як специфічного формату бізнесової діяльності; розкриття сутності та специфіки інтелектуальних продуктів; вивчення прийнятних бізнес-моделей та моделювання інтелектуального бізнесу; визначення ризиків інтелектуального бізнесу; розроблення моделей просування та комерціалізації інтелектуальних продуктів.

Місце дисципліни в навчальному процесі підготовки магістрів. Вивчення дисципліни ґрунтується на знаннях з економіки підприємства, організації та управління інноваційною діяльністю, управління ресурсами підприємства, формування бізнес-моделі підприємства.

Знання та вміння, що формуються під час вивчення дисципліни. Після

вивчення дисципліни студент повинен:

Знати:

- основні теоретико-методичні засади інтелектуального бізнесу;
- сутність і специфіку інтелектуальних продуктів та процесу їх створення;
- законодавчу базу започаткування та ведення інтелектуального бізнесу;
- моделювання інтелектуального бізнесу;
- особливості управління інтелектуальним бізнесом;
- методи управління ризиками інтелектуального бізнесу;
- схеми і моделі просування та комерціалізації інтелектуальних продуктів.

Оцінювання знань і умінь з дисципліни здійснюється за допомогою таких заходів: поточний контроль знань (усне опитування; робота на практичних і семінарських заняттях, участь у круглих столах та в роботі наукових конференцій - доповіді, дискусії, рольові ігри, розбір управлінських ситуацій; тестові завдання; самостійні та контрольні роботи); виконання індивідуального навчально-дослідного завдання; підсумковий контроль (іспит).

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ КУРСУ «ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ БІЗНЕС»

Тема 1. Теоретичні засади інтелектуального бізнесу

Результат інтелектуальної праці як об'єкт інтелектуальної власності. Відмінності матеріальних і нематеріальних об'єктів власності. Поняття та складові інтелектуального товару.

Поняття і загальні положення про виключні права. Сучасні теорії розуміння правової природи інтелектуальної власності: проприетарний підхід і теорія виключних прав. Еволюція інтелектуальної власності в світі.

Поняття права інтелектуальної власності в об'єктивному та суб'єктивному розумінні за Стокгольмською конвенцією 1967 року та Цивільним кодексом України. Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності. Ознаки права інтелектуальної власності. Підстави виникнення прав на результати інтелектуальної творчої діяльності. Роль цивільного права в охороні та використанні її результатів.

Поняття і зміст права інтелектуальної власності. Особисті немайнові та майнові права суб'єктів інтелектуальних правовідносин.

Система законодавства України про охорону інтелектуальної власності.

Тема 2. Інтелектуальні продукти: сутність і особливості створення

Поняття системи прав інтелектуальної власності. Критерії класифікації прав інтелектуальної власності. Особливості інститутів об'єктів права інтелектуальної власності.

Поняття та види об'єктів авторського права та суміжних прав. Поняття та види об'єктів патентного права. Умови патентоздатності винаходів, корисних моделей, промислових зразків. Поняття та види об'єктів, що індивідуалізують суб'єктів господарювання. Поняття захисту від недобросовісної конкуренції у сфері інтелектуальних правовідносин.

Особливості суб'єктивного складу відносин інтелектуальної власності: первинні та похідні суб'єкти, їх правовий статус.

Тема 3. Нормативно-правові засади інтелектуального бізнесу в Україні

Управління інтелектуальною власністю в Україні: загальні положення. Роль держави в управлінні правами інтелектуальної власності. Форми, функції та методи державного управління у сфері інтелектуальної власності.

Міжнародні акти, що регулюють правовий статус міжнародних відомств у сфері правової охорони прав інтелектуальної власності: BOIB, COT.

Правовий статус та завдання Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України як органу безпосереднього управління. Правовий статус Державної служби інтелектуальної власності при Міністерстві освіти і науки, молоді та спорту України.

Правовий статус патентних повірених та організацій колективного управління майновими правами автора.

Правові засади охорони прав інтелектуальної власності структурними підрозділами інших органів державної виконавчої влади в Україні: Антимонопольним комітетом України, Державною митною службою України, Міністерством культури України, Міністерством економічного розвитку та торгівлі України, Міністерством внутрішніх справ України.

Тема 4. Моделювання інтелектуального бізнесу

Співвідношення понять патентного права та права промислової власності за Паризькою конвенцією про охорону промислової власності 1883 року та Угодою ТРІПС. Загальна характеристика законодавства України у сфері патентних прав.

Патент як форма охорони об'єктів промислової власності. Зміст патенту та умови патентоздатності винаходів, корисних моделей, промислових зразків. Оформлення патенту.

Зміст майнових прав, що впливають з патентів на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Порядок використання та межі чинності патенту.

Особливості правової охорони нетрадиційних результатів інтелектуальної

власності: штамів мікроорганізмів, компонування інтелектуальних мікросхем, сортів рослин, порід тварин.

Тема 5. Управління інтелектуальним бізнесом

Поняття та різновид засобів індивідуалізації. Загальна характеристика актів міжнародного права та національного законодавства у сфері охорони прав та засоби індивідуалізації учасників господарського обігу.

Поняття, ознаки, види торговельних марок. Реєстрація торговельної марки. Межі чинності охоронного документа на торговельну марку.

Правова охорона кваліфікованого зазначення походження товарів. Особливості правової реєстрації прав. Правова охорона на комерційне найменування. Права на комерційне (фірмове) найменування.

Охорона прав на раціоналізаторську пропозицію. Механізм охорони прав. Охоронний документ. Право на винагороду. Охорона прав на комерційну таємницю (ноу-хау). Особливості ноу-хау як об'єкта інтелектуальної власності. Способи охорони ноу-хау. Захист від недобросовісної конкуренції.

Тема 6. Інформаційне забезпечення інтелектуального бізнесу

Загальні ознаки правової охорони об'єктів авторського права. Умови та межі охорони об'єктів авторського права. Загальна характеристика законодавства у сфері правової охорони авторського права та суміжних прав.

Державна реєстрація авторського права як презумпція прав автора. Знак правової охорони авторського права. Вимоги до оформлення свідоцтва. Умови державної реєстрації суміжних прав.

Особливості правової охорони об'єктів суміжних прав: виконання твору, фонограми, відеограми, програми організацій мовлення. Встановлення правової охорони суміжних прав. Знак правової охорони суміжних прав. Взаємозв'язок охорони суміжних прав.

Вільне використання об'єктів авторського права та суміжних прав. Поняття та визначення змісту майнових та особистих немайнових прав суб'єктів

авторського права та суміжних прав.

Тема 7. Мотивація виробників інтелектуальних продуктів

Міжнародно-правові засоби охорони інтелектуальної власності: поняття і принципи за Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1986 року.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ): функції, структура, напрями діяльності за Стокгольмською конвенцією про заснування ВОІВ 1967 року. Регіональні міжнародні організації з питань охорони інтелектуальної власності.

Угоди по торгових аспектах прав інтелектуальної власності (Угода TRIPS): загальна характеристика.

Міжнародна охорона об'єктів промислової власності за Паризькою конвенцією про охорону промислової власності 1883 року та іншими угодами у сфері промислової власності. Принципи міжнародної охорони: національного режиму, територіальності, конвенційного та виставкового пріоритетів.

Тема 8. Ризики інтелектуального бізнесу

Поняття захисту прав інтелектуальної власності. Відмінності захисту прав від охорони прав.

Способи захисту прав інтелектуальної власності: юрисдикційний (адміністративний, судовий) та неюрисдикційний (самозахист, звернення до третейського суду).

Принципи захисту прав інтелектуальної власності.

Особливості відповідальності за порушення у сфері інтелектуальної власності. Адміністративна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності: підстави, застосування адміністративних стягнень за Кодексом України про адміністративні порушення.

Цивільна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності: поняття, підстави, види за цивільним законодавством України.

Кримінальна відповідальність у сфері порушення прав інтелектуальної власності: підстава, порядок застосування, види покарань за Кримінальним кодексом України.

Звернення за захистом порушених прав до суду: загальної юрисдикції, господарського та третейських судів.

Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності в межах Угоди TRIPS. Напрями гармонізації законодавства України з питань захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності відповідно до міжнародних норм та правил.

Тема 9. Економічна безпека інтелектуального бізнесу

Зміст виключного права власника охоронного документа на об'єкт промислової власності. Права та обов'язки, що випливають з патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Права та обов'язки, що випливають із реєстрації торговельної марки, кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на його використання. Обмеження прав власника охоронного документа на об'єкт права інтелектуальної власності.

Права, що охороняються авторським правом. Обмеження авторського права. Вільне використання творів. Суміжні права, що охороняються авторським правом. Права та обов'язки учасників правовідносин, пов'язаних із суміжними правами. Обмеження суміжних прав.

Тема 10. Ведення інтелектуального бізнесу

Поняття розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Види договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Поняття авторського договору. Види авторських договорів. Істотні умови авторського договору. Вимоги до форми договору.

Поняття і види ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної

власності. Ліцензійні договори: поняття, форма, терміни, умови. Класифікація ліцензійних договорів. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.

Договір комерційної концесії (франчайзингу) як форма реалізації права на засоби індивідуалізації суб'єктів товарообігу: поняття, суб'єкти, форма та істотні умови договору.

Тема 11. Віртуалізація інтелектуального бізнесу

Віртуальне підприємство. Віртуалізація бізнесу. Основні форми віртуальних підприємств. Типи віртуальних підприємств.

3. ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

Тема 1. Теоретичні засади інтелектуального бізнесу

План

1. Визначення та сутність інтелектуального бізнесу.
2. Призначення, цілі та види інтелектуального бізнесу.
3. Бізнес-інтелект як знання «про бізнес» і «для бізнесу».

Ключові слова: бізнес, інтелектуальна діяльність, інтелектуальний бізнес, мета інтелектуального бізнесу, види інтелектуального

1. Визначення та сутність інтелектуального бізнесу

Варто зазначити, що економічно розвинені країни поступово передають трудомістку некваліфіковану роботу більш слабким країнам, залишаючи собі «чисту» інтелектуальну діяльність. Однією із причин цього процесу є те, що конкуренція в цих видах діяльності слабка, а норма прибутку вище.

В умовах інформаційного розвитку суспільства і поширення процесів глобалізації, зростає роль інновацій, технологій, високоінтелектуальних галузей знань. Будь-який бізнес – це ідея і праця. Тому принципово новим на початку ХХІ століття стало народження інтелектуального бізнесу.

Вважаємо, що *інтелектуальний бізнес* можна розглядати дуальним процесом: з одного боку, це є процес створення і використання інтелектуальної власності, що дозволяє отримати прибуток, а з іншого, – процес реалізації ідей розробника (творця) інтелектуального продукту за допомогою розумової праці.

В інтелектуальному бізнесі товаром слугують знання, ідеї, рішення, науково-технічні розробки, проекти, твори науки, літератури та мистецтва. Інтелект розвиває думку і створює ідеї, а згодом певна ідея приймає форму і вартість. Фундаментом інтелектуального бізнесу слугує інтелектуальна діяльність, головним чинником – знання, досвід, мотивації підприємців, здатність до інновацій, отже, їх інтелектуально-інноваційний потенціал, а продуктом такої діяльності є певний інтелектуальний продукт, який має певну

цінність, отримує певне визнання на ринку, формуючи попит на послуги інтелектуального бізнесу.

На даний момент вже існує велика кількість компаній, які надають послуги з розробки програмного забезпечення для організацій і приватних підприємців, набору (написання) всіляких текстів та наповненню унікального контенту різних Інтернет-ресурсів та інших форм інтелектуальної діяльності. В результаті чого у інтелектуального бізнесу є великі перспективи. Такий бізнес сприяє витісненню фізичної праці, і залишає її тільки як технічне обслуговування.

Інтелектуальна діяльність і праця – це не обов'язково щось нове. У даному випадку також мається на увазі аналітична діяльність, моніторинг, аудит, оцінка, експертне дослідження і т. д.

Наприклад, часто можна спостерігати як, здобувши освіту інженера, люди йдуть торгувати на ринок. І щоб з нуля почати що-небудь серйозне, довести свою справу (бізнес) до позитивного результату, потрібні обов'язково настанови, консультації досвідченої і знаючої людини.

Завдяки цьому, сьогодні за професійними консультаціями звертається все більша кількість людей. Неграмотність населення в багатьох соціальних питаннях також позначається на долі інтелектуального бізнесу, в результаті чого багато громадян змушені звертатися за консультаціями до фахівців для з'ясування питань і нюансів правового, соціального, професійного статусу, гарантій, компенсацій, можливостей, прав і т. д.

В основі будь-якого інтелектуального бізнесу може лежати розумова, творча діяльність. Тобто інтелектуальний бізнес можна почати взагалі без вкладень, здійснюючи послуги з консультування, передаючи результати своєї розумової праці за допомогою Інтернету.

Інтелектуальний бізнес, як і будь-який інший, передбачає наявність конкурентоспроможного пропозиції. Ідею потрібно оформити і упакувати, знайти покупця і продати. Ідея повинна мати конкурентні переваги над іншими пропозиціями.

Такими перевагами можуть бути особисті відносини продавця і покупця.

Може бути привабливими ціна, висока якість, ефективний результат. Одна справа створити ідею, але зовсім інша продати її, якою б чудовою вона не була. Потрібно зуміти вивести її на ринок попиту. Як про ідею дізнаються ті, кому вона може бути корисною?

Відомо, що реклама – це двигун прогресу. Важливо знайти ефективну технологію реклами, визначити її місце розташування, знайти вихід на певні сегменти ринку, вивчити специфіку попиту на інтелектуальний продукт. Також необхідно мати чітке уявлення, що є продуктом інтелектуального бізнесу, який будуть оплачувати покупці. Знати це повинен і продавець, і покупець, тому що успіх будь-якого бізнесу буде забезпечений зростанням числа покупців.

Інтелектуальний бізнес проходить випробування часом. Його плоди – це конкурентоспроможна інноваційність. Тому все ж таки головне – це новітня ідея (проект), яку треба створити, запустити на ринок попиту і продати. А покупець оцінить її ефективність, потрібність. Якщо ідеї не приносять прибуток, то це не бізнес, а хобі.

Попри все, прибуток є найважливішою економічною категорією, стратегічною і найближчою метою підприємств, основною умовою функціонування підприємств у ринковій економіці.

2. Призначення, цілі та види інтелектуального бізнесу

Інтелектуальний бізнес ґрунтується на виробництві, наданні та реалізації послуг творчої, розумової діяльності, включаючи створення та реалізацію нових продуктів інтелектуальної діяльності.

Мета інтелектуального бізнесу полягає в тому, щоб створити та реалізувати певну ідею (проект) на основі інтелектуальної праці, забезпечити задоволення попиту споживачів та отримати прибуток.

«Тонкий» інтелектуальний бізнес кардинально відрізняється від «грубого» матеріально-фізичного бізнесу. А відмінності досить-таки суттєві: стратегії розвитку і планування різні; управління та організація роботи персоналу різні; реклама і процес реалізація продукції відрізняються. Варто відзначити, що дуже

часто, продукція інтелектуального бізнесу може бути представлена в електронному (цифровому) вигляді, що дозволяє передавати її по каналах зв'язку, через комп'ютерні обчислювальні мережі, в тому числі використовуючи глобальну мережу Інтернет.

Які завдання бізнесу можна віднести до інтелектуальних за змістом? Це процес створення бізнес-ідеї; розробка плану; організація виробництва і персоналу; прогнозування наслідків. Всі ці процедури вимагають великої інтелектуальної напруги. Іншими словами, будь-який бізнес – продукт інтелектуальної праці. Про це багато пишуть різні теоретики і практики підприємницької діяльності.

Зазвичай під інтелектуальною працею розуміють процес створення нової продукції або послуг. Результатом інтелектуальної праці можуть бути – твори мистецтва, художні, літературні твори, музичні твори, фонограми. Зазвичай дана продукція добре і швидко продається, деякі види – книги, фонограми – продаються у великих кількостях, що приносить авторам (або власникам авторських прав) чималий прибуток. Відповідно в усьому світі ця продукція захищена законом про авторські права і, відповідно, дуже часто ці права порушуються, простіше кажучи інтелектуальна праця ніяк не оплачується користувачами.

Відзначимо інші продукти інтелектуальної праці, які приносять прибуток або конкретній людині, або підприємству – це наукові відкриття, винаходи, телевізійні програми, авторські шоу, промислові зразки, селекційні рослини, різні корисні моделі, і звичайно – ноу-хау – дуже унікальні ідеї, знання, секрети технологій і виробництва.

Розглянувши тонкощі інтелектуального бізнесу, можна навести класифікацію видів інтелектуального бізнесу (рис.).

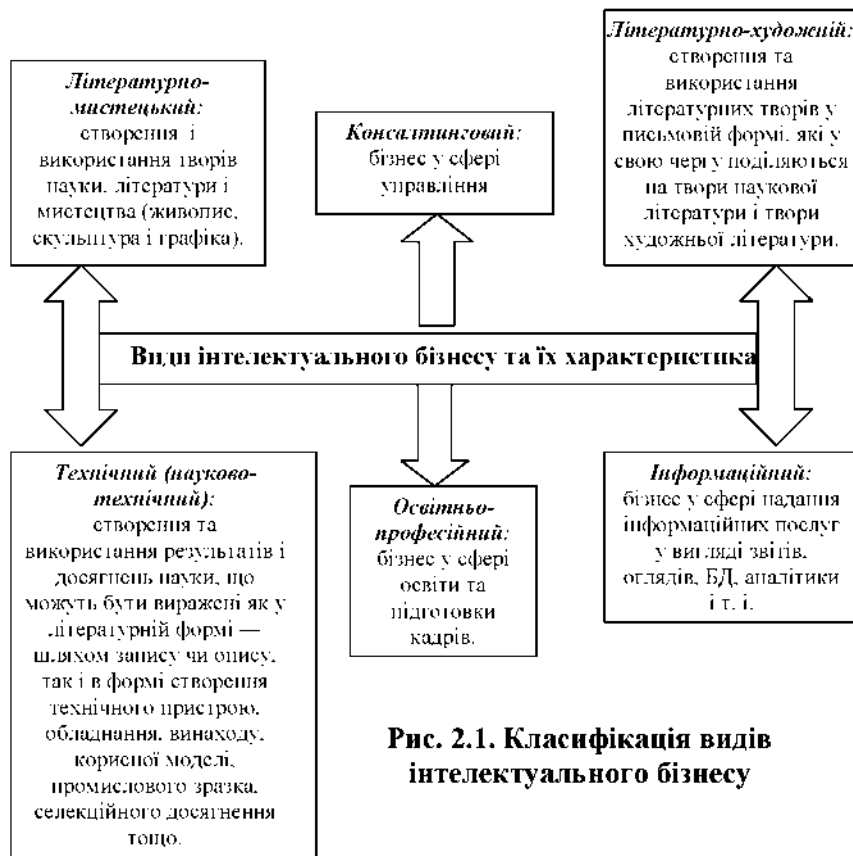

Рис. 2.1. Класифікація видів інтелектуального бізнесу

Зауважимо, що величезний обсяг ринку інтелектуального бізнесу займає розробка, впровадження та продаж комп'ютерного програмного забезпечення, баз даних, Інтернет-сайтів та систем і, відповідно, різного авторського, комерційного контенту в електронному (цифровому) вигляді. Зараз існує величезна кількість Інтернет-систем які дозволяють користувачам стати бізнесменом і заробляти використовуючи свої інтелектуальні можливості: починаючи з систем для розміщення авторських матеріалів, і закінчуючи системами електронної комерції.

Перелічити все, що належить до інтелектуального бізнесу, – заняття досить безперспективне. Адже творчість людини не має меж і наявний на сьогодні перелік видів творчості завтра поповниться новими видами. Творчість – це життя, а життя затиснути у певні рамки та перерахувати його прояви просто неможливо.

3. Бізнес-інтелект як знання «про бізнес» і «для бізнесу»

Термін «*business intelligence*» (бізнес-інтелект) існує порівняно давно, хоча в Україні він мало вживається через відсутність адекватного перекладу і чіткого розуміння.

Вперше термін «*business intelligence*» був введений в обіг аналітиками Gartner Group¹² в кінці 1980-х років, як «...процес, який включає доступ та дослідження інформації, її аналіз, вироблення інтуїції і розуміння, які ведуть до поліпшеного і неформального прийняття рішень». Пізніше в 1996 р. з'явилося уточнення – «інструменти для аналізу даних, побудови звітів і запитів можуть допомогти бізнес-користувачам знайти велику кількість даних для того, щоб синтезувати з них значиму інформацію, сьогодні ці інструменти в сукупності потрапляють в категорію, звану бізнес-інтелект (*business intelligence*).

Визначення, запропоноване The Data Warehousing Institute¹³: «*Business intelligence* має відношення до процесу перетворення даних у знання, а знань в дії бізнесу для отримання вигоди. Є діяльністю кінцевого користувача, яку полегшують різні аналітичні та групові інструменти і додатки, а також інфраструктура сховища даних».

Можна розглядати *business intelligence* не як процес, а як результат процесу здобуття знань – як самі знання про бізнес для прийняття рішень.

Інше визначення подібного роду свідчить: «*Business Intelligence* – знання про бізнес, здобуті з використанням різних апаратно-програмних технологій. Такі технології дають можливість організаціям перетворювати дані в інформацію, а інформацію – в знання». Це визначення чітко розмежовує поняття «дані», інформація» і «знання». Дані розуміються як реальність, яку комп'ютер записує, зберігає й обробляє. Це «сирі дані». Інформація – це те, що людина в стані зрозуміти, а знання – це те, що в бізнесі використовується для прийняття рішень. В процесі організації інформації для отримання знання часто застосовують сховища даних, а для представлення цього знання користувачі використовують інструменти бізнес-інтелекту. Щороку кількість даних у світі подвоюється, але від цього мало користі, хоча їх можна перетворити на корисну

інформацію і знання. Інформація сама по собі не дуже підходить для прийняття рішень через її величезний обсяг. Засоби бізнес-інтелекту і сховищ даних покликані знаходити в купах даних та інформації те істотне, що реально додається до наших корисних знань. Вони не намагаються повністю замінити людину, а використовують для формування гіпотез інтуїцію, засновану на підсвідомості і особистому досвіді.

Отже, бізнес-інтелект (business intelligence) в широкому сенсі слова визначає:

- процес перетворення даних на інформацію і знання про бізнес для підтримки прийняття поліпшених і неформальних рішень;
- інформаційні технології (методи і засоби) збору даних, консолідації інформації та забезпечення доступу бізнес-користувачів до знань;
- знання про бізнес, здобуті в результаті поглибленого аналізу детальних даних і консолідованої інформації.

Питання для контролю знань з теми :

1. У чому полягає сутність інтелектуального бізнесу?
2. Які види діяльності відносяться до інтелектуального бізнесу?
3. Що називають бізнес-інтелектом?

Тема 2. Інтелектуальні продукти: сутність і особливості створення

План

1. Сутність і специфіка інтелектуальних продуктів.
2. Види інтелектуальних продуктів.
3. Особливості створення інтелектуальних продуктів.

Ключові слова: *інтелектуальний продукт, види інтелектуальних продуктів, процес створення інтелектуальних продуктів.*

1. Сутність і специфіка інтелектуальних продуктів

Інтелектуальний продукт, створений в результаті творчих зусиль окремої особистості чи колективу, складає основу інтелектуальної власності. Він може мати різні форми: відкриття та винаходи, зразки нової продукції і техніки, нові технології, науково-виробничі, консалтингові, економіко-фінансові, управлінські, маркетингові послуги, а також різні види літературно-художньої творчості¹.

Інтелектуальний продукт - це результат розумової, інтелектуальної праці. Це продукт творчих розумових зусиль, що має змістовне значення для певного інтелектуально підготовленого кола осіб, втілений на матеріальному носії².

Основними властивостями інтелектуального продукту є: можливість взаємодії; гнучкість; автономність; взаємодія з людиною; багатofункціональність; індивідуальність; реакційна здатність. Інтелектуальному продукту, що володіє перерахованими вище властивостями, притаманний ряд характеристик, таких як: порівняльні переваги; сумісність; складність; ризиковість .

Як першооснова виробничих інновацій інтелектуальні продукти є корисними для виробників. Вони також цікавлять споживачів, які прагнуть задовольнити свої культурні, духовні запити. Узагальнюючою формою інтелектуальної діяльності є інтелектуальний продукт - представлена на матеріальних носіях інформація, яка містить нове знання, що є результатом інтелектуальної творчої праці.

Таким чином, найпоширеніше розуміння *інтелектуального продукту* це нові знання, інтелектуальні розробки передані у вигляді інформації. Щодо науково-технічної інтелектуальної творчості - це об'єктивні знання про природу, матеріальну діяльність людини у різних її проявах; щодо художньо-мистецької творчості - це суб'єктивне сприйняття та відображення внутрішнього світу людини, навколишнього середовища, інших людей.

¹

Результати інтелектуальної праці набувають споживчої цінності, є корисними, придатними для задоволення людських потреб, що є важливою ознакою товару як фундаментальної категорії ринкової економіки. Матеріальний носій творчої праці виступає як річ і може передаватись у власність іншим особам, водночас сам результат творчої праці (нематеріальне благо) належить його творцю і може використовуватись іншими людьми лише за згодою автора. Таким чином, продуктам інтелектуальної праці притаманна певна специфіка щодо трактування традиційного набору властивостей ринкових товарів :

- товари і послуги, які створюються на основі кодифікованого знання, є унікальними, водночас можливість їх безмежного тиражування породжує ринок гомогенної продукції, що адекватно реагує на динаміку попиту і пропозиції;

- інтелектуальні продукти є ідеальними, суб'єктивними, пов'язаними з конкретними особистостями, водночас вони мають певне матеріальне втілення, доступну для інших людей об'єктивну форму, що сприяє їх реалізації;

- інтелектуальні продукти, що є результатом науково-технічної діяльності, мають короткий життєвий цикл, підлягають швидкому моральному зносу;

- для інтелектуальних продуктів поняття відтворення трансформується у поняття тиражування унікальних результатів творчої праці, при цьому витрати виробництва інтелектуальних продуктів і витрати на їх тиражування не збігаються між собою;

- незалежно від того на якій мові, носіях, у якій формі представлені та розтиражовані інтелектуальні продукти, вони завжди мають конкретних творців — авторів ідей;

- для інтелектуальних продуктів непридатними є традиційні вимірники ринкової цінності, витрати виробництва, граничної корисності тощо.

2. Види інтелектуальних продуктів

В інформаційному суспільстві результати інтелектуальної діяльності відіграють пріоритетну роль, займаючи істотну частку в суспільному продукті.

Якісних перетворень зазнає не лише виробнича сфера, а й ринкові відносини, оскільки поряд з традиційними об'єктами обміну з'являються нові, що мають специфічні риси та унікальні властивості.

На думку сучасних дослідників, результати творчої інтелектуальної діяльності можна поділити на такі групи :

- *форменні* інтелектуальні продукти - результати творчої людської діяльності, для яких важливе значення має форма втілення (наприклад, унікальні твори мистецтва); відособлення цих продуктів ґрунтується на самому факті їх створення і не потребує додаткових дій;

- *змістовні* інтелектуальні продукти - результати творчої людської діяльності, для яких важливого значення набуває не стільки форма, скільки зміст. Як правило такі продукти мають прикладний, утилітарний характер, їх відособлення потребує певних дій, пов'язаних з проведенням експертизи та спеціальної реєстрації.

З погляду дослідження інтелектуальної власності, результати творчої діяльності поділяються на три великі групи:

- об'єкти літературно-художньої власності;
- об'єкти промислової власності;
- засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу товарів і послуг.

3. Особливості створення інтелектуальних продуктів

Простежимо шлях від створення до виведення на ринок інтелектуального продукту .

У процесі народження і перетворення на об'єкт права власності інтелектуальний продукт насамперед проходить процедуру експертизи. На цій стадії визначаються умови охороноздатності, які для кожного об'єкту права власності мають свої відмінності. Наприклад, для винаходів, на які видаються патенти з терміном дії двадцять років, має значимість новизна, промислова придатність і винахідницький рівень. На наступному етапі, після процедури експертизи, відбувається юридичне закріплення прав власності за автором інтелектуального продукту і видача відповідного охоронного документа, тобто

набуття прав, а сам інтелектуальний продукт набирає нової якості об'єкту права власності.

Винятком є географічні зазначення походження товару, що, на нашу думку, не є розумовою діяльністю особи, яка подає заявку на експертизу, а віддзеркалює вже наявний інтелектуальний продукт — назву географічної місцевості, звідки він походить. Наприклад, Петриківський розпис, води «Миргородська», «Трускавецька» тощо. На жаль, ця інституція ще не діє в Україні (немає зареєстрованих об'єктів) тому, що не розроблено механізму, який давав би можливість реалізувати положення Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів». Ця обставина засвідчує набуття прав, а їхня офіційна реєстрація і видача свідоцтва здійснюються за бажанням автора.

Інший шлях перетворення на нематеріальні активи проходять об'єкти ноу-хау. Вони також не мають умов охороноздатності і набувають прав, наприклад, після укладення ліцензійного договору.

І нарешті, останній об'єкт інтелектуальної власності - це недобросовісна конкуренція. Він є особливим об'єктом інтелектуальної власності, природа і сутність якого потребують окремого розгляду.

Сукупність чотирьох груп розглянутих об'єктів і становить інтелектуальну власність.

Наступним етапом є вартісна оцінка прав, що виводить їх на новий якісний рівень, оцінка нематеріальних активів, які беруться на балансовий облік підприємства. У результаті останньої акції віртуальний за своєю природою продукт стає об'єктом оподаткування, а його власник прирівнюється в правах до власника нерухомого майна і користується всіма правами та перевагами, які впливають із цього.

На цьому рівні до нематеріальних активів, утворених інтелектуальною власністю, приєднуються нематеріальні активи іншого походження.

З огляду на це, можна дати наступне визначення промислової власності: це результат творчої діяльності людського розуму, втілений на матеріальному носії, який відповідає законодавчо визнаним умовам охороноздатності і

використовується для визначення виключних прав.

Це визначення принципово відрізняється від наявних тим, що воно, з одного боку, не може бути застосовано до поняття «інтелектуальна власність», а з іншого, - відповідає сутності поняття «промислова власність», оскільки до об'єктів авторського права, суміжних прав, ноу-хау, недобросовісної конкуренції не застосовуються критерії охороноздатності. Інші критерії цього визначення свідчать про те, що промислова власність насправді є частиною інтелектуальної власності.

Інтелектуальні продукти, які перетворюються на промислову власність, органічно пов'язані з економічними процесами, що відбуваються в країні, і є невід'ємними елементами господарської діяльності підприємств усіх форм власності.

Питання для контролю знань з теми:

1. Що називають інтелектуальним продуктом?
2. Наведіть та охарактеризуйте види інтелектуальних продуктів.
3. Опишіть процес створення інтелектуального продукту.

Тема 3. Нормативно-правові засади розвитку інтелектуального бізнесу в Україні

План

1. Необхідність нормативно-правового регулювання інтелектуального бізнесу в Україні.
2. Досвід державного регулювання інтелектуальної діяльності в світі.
3. Нормативно-правові засади формування та функціонування інтелектуального бізнесу в Україні.

Ключові слова: *система інтелектуальної власності, Паризька конвенція з охорони промислової власності, міжнародний досвід, правове регулювання інтелектуального бізнесу.*

1. Необхідність нормативно-правового регулювання інтелектуального бізнесу в Україні

Наявність сучасної, всесвітньо визнаної системи інтелектуальної власності є необхідним елементом для досягнення високого економічного та соціального розвитку будь-якої держави. Охорона інтелектуальної власності сприяє використанню та подальшому розвитку винахідницьких і творчих талантів та досягнень, підтримує та зберігає національний потенціал у сфері інтелектуального бізнесу та залучає інвестиції, стабілізуючи економічний стан, при якому як вітчизняні, так і зарубіжні інвестори, можуть бути впевнені в тому, що їх права не будуть порушені. Створення саме такої системи має особливе значення для України - країни зі значним науково-технічним та інтелектуальним потенціалом.

Відповідно до Конституції України, яка гарантує кожному громадянину свободу художньої, наукової і технічної творчості, держава послідовно створює свої власні механізми захисту інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, які виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Необхідно також створювати нормативно-правову базу щодо розвитку сфери інтелектуального бізнесу.

На відміну від фізичної праці, підсумком якої зазвичай служать речі, інтелектуальною діяльністю є розумова (духовна, творча) праця людини в галузі науки, техніки, літератури, мистецтва і художнього конструювання (дизайну). Люди, що виконують ті чи інші трудові операції, діють усвідомлено, осмислено, наприклад, працівник друкарні, що друкує справжній підручник. Однак у цивільно-правовому розумінні інтелектуальною діяльністю є не матеріально-виробнича діяльність, що завершується виготовленням книг як речей, а духовна діяльність, що закінчується, наприклад, створенням ідеальної системи понять науки цивільного права. Складачі, при всій важливості їх праці, лише уречевлюють ідеальні результати розумової праці авторів підручника.

Результатом інтелектуальної діяльності є виражений в об'єктивній формі її продукт, іменований в залежності від його характеру твором науки, літератури,

мистецтва, винаходом або промисловим зразком. Кожному з цих результатів притаманні свої особливі умови їх охороноздатності та використання, а також здійснення та захисту прав їх авторів.

Поряд з продуктом людського інтелекту виключне право може бути встановлено на засіб індивідуалізації юридичної особи, а також індивідуалізації виконуваних робіт або послуг. Маються на увазі фірмові найменування, товарні знаки, знаки обслуговування і найменування місць походження товарів, що використовуються учасниками цивільного обороту з метою персоніфікації (ідентифікації) як самих себе, так і своєї продукції, робіт або послуг.

В умовах ринку своєчасне і широке використання результатів розумової праці сприяє підвищенню ефективності інтелектуального бізнесу, якості та конкурентоспроможності товарів, робіт і послуг. Виключні права, перш за все, на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки та інші види позначень товарів є важливою складовою частиною нематеріальних активів підприємств.

2. Досвід державного регулювання інтелектуальної діяльності в світі

Сучасна економіка в усьому світі і в Україні зокрема, диктує особливі правила застосування об'єктів інтелектуальної власності в повсякденному житті.

При застосуванні цих об'єктів у цивільному обороті, їх значення прирівняне до відносин в області матеріального виробництва, що є середовищем цивільно-правового регулювання.

Сучасний економічний оборот в суспільстві неможливо уявити собі без участі об'єктів інтелектуальної власності. Основна проблема

їх споживання — законне введення в цивільний оборот, без порушення прав авторів і правовласників.

Чим більше в громадянському суспільстві приділено розвитку науки, літератури і мистецтва, техніки і технологій, тим більш цивілізовано суспільство. Високий інтелектуальний потенціал суспільства і рівень правової грамотності населення дозволяють досягти вирішення безлічі економічних проблем

задоволення матеріальних і духовних потреб людини. Результати інтелектуальної діяльності становлять найважливіші ресурси економіки, добробуту і розвитку країни.

Проблеми отримання правової охорони результатів інтелектуальної діяльності завжди були актуальні в усьому світі і особливо гостро проявилися в ХІХ-ХХ ст. у зв'язку з бурхливим зростанням технічного прогресу. Тоді ж вперше і було визначено поняття промислової власності та способи її правової охорони.

Це сталося в 1883 р. на Паризькій конвенції з охорони промислової власності. Відповідно до п. 2 ст. 1 Конвенції, до об'єктів охорони були віднесені винаходи, промислові зразки, корисні моделі, товарні знаки і знаки обслуговування, а так само найменування місць походження товарів³. Надалі світове співтовариство пішло по шляху розширення об'єкта правової охорони на результати творчої праці. Були прийняті Міжнародні конвенції про охорону літературної і художньої власності в 1886 р. і про міжнародну реєстрацію знаків в 1891 р.

Важливо враховувати, що в основному вже сформувалася глобальна система правового регулювання інтелектуального бізнесу. Україна повинна адаптуватися до неї, якщо планує розвиватися як складова частина світового господарства, а не як економіка, відмежована від світових тенденцій соціально-економічного й технологічного розвитку. І за останні роки Україна значно активізувала процес входження в світові структури, що регулюють інтелектуальну власність, і вже є учасницею 15 з 26 універсальних міжнародних конвенцій і договорів у цій сфері.

Велике значення для ефективної охорони результатів інтелектуальної діяльності має процес входження України в регіональні європейські структури регулювання цієї сфери, і передусім у структури Європейського союзу. На цьому напрямі також є нерозв'язані проблеми — невизначеність позиції України щодо Євразійської патентної конвенції та налагодження відносин із Євразійською

патентною організацією, відсутність перспективних програм взаємодії з Європейським патентним відомством і Відомством із гармонізації на внутрішньому ринку (товарні знаки Європейського союзу).

Домінуючу роль у сфері двосторонніх відносин у цій царині, безумовно, відіграють США, які є світовим технологічним лідером. Саме цей чинник, а не тільки загроза санкцій із боку Сполучених Штатів, є потужним стимулом до розвитку системи охорони інтелектуальної власності в Україні.

З розвитком світової економіки, інтелектуальна власність і нематеріальні активи стали однією з найбільш важливих складових частин активів підприємства. У високотехнологічних галузях за вартістю нематеріальні активи подекуди перевищують матеріальні і є основним ресурсом компанії в конкурентній боротьбі. Це справедливо в першу чергу для підприємств, що мають стійку ділову репутацію, що володіють відомими товарними знаками або працюючих на ринку наукомісткої продукції. Тому вартість і оцінка інтелектуальної власності й нематеріальних активів особливо важлива для підприємств високотехнологічних галузей.

Міжнародний досвід переконливо свідчить про важливість державної підтримки винахідницької інноваційної діяльності. Урядова підтримка є основою розвитку як інноваційних підприємств, так і окремих інноваторів.

Наведемо красномовні приклади. За даними фахівців Укрпатенту, найпоширенішими формами державної підтримки є: пряме фінансування, яке досягає 50% витрат на створення нової продукції і технологій (Франція, США); надання позик, у тому числі без виплати відсотків (Швеція); дотації (практично всі країни); створення фондів упровадження інновацій з урахуванням можливого ризику (Велика Британія, Німеччина, Швейцарія, Нідерланди); безповоротні позики на впровадження нововведень, які досягають 50% витрат (Німеччина); відстрочка сплати мита чи звільнення від неї, якщо винахід стосується економії енергії (Австрія); безкоштовні патентні послуги (Нідерланди, в деяких випадках Німеччина). Ці заходи вважаються не тільки суттєвим досягненням урядів зазначених країн щодо управління інноваціями, але і формують конкурентні

переваги країни у довгостроковій перспективі.

3. Нормативно-правові засади формування та функціонування інтелектуального бізнесу в Україні

Україна, будучи учасником всіх основоположних конвенцій з охорони інтелектуальної власності, розробила принципово нові закони в цій галузі з урахуванням всіх вимог Міжнародних угод.

Перехід України до ринкової економіки, до приватної власності зажадав реформування правової бази, пов'язаної із захистом і використанням результатів інтелектуальної діяльності. Правове регулювання інтелектуального бізнесу має за мету узаконити акт використання об'єкта інтелектуальної діяльності або його заборони по волевиявленню правовласника. Відносини у сфері інтелектуальної діяльності регулюються цілою низкою актів цивільного законодавства, центральне місце серед яких посідає Цивільний кодекс України, Книга четверта якого - «Право інтелектуальної власності», що містить загальні й спеціальні норми. Глава 35 «Загальні положення про право інтелектуальної власності» стосується питань, що регулюються однаково стосовно будь-якого інтелектуального продукту, її призначення полягає у визначенні кола об'єктів і суб'єктів інтелектуальної діяльності, закріпленні основних принципів і підходів щодо охорони відповідних прав, встановленні строку чинності виключних прав, визначенні змісту особистих немайнових і майнових прав інтелектуальної власності, загальних правил використання інтелектуального продукту й передачі майнових прав іншим особам, засад захисту порушених прав.

Спеціальні правила щодо особливостей створення і використання певного об'єкта вміщені у розділах 36-46 Книги четвертої Цивільного кодексу України, а також у Книзі п'ятій ЦК (розд. 75, 76), в якій врегульовуються договірні відносини з приводу розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності .

Крім Цивільного кодексу, авторське і патентне право регулюються Кримінальним кодексом і Кодексом про адміністративні правопорушення, в

яких передбачено відповідальність за порушення авторських прав і патентного права. їх регламентація передбачена Цивільно-процесуальним кодексом, Господарським кодексом, Господарсько-процесуальним кодексом, Митним кодексом.

Патентні закони багатьох країн за своєю суттю нерівнозначні. Як правило, вони містять основні положення патентного права. Характерні питання, що регулюються цими законами, наступні: умови патентоспроможності винаходів. Закон встановлює коло винаходів, що охороняються, дає визначення новизни, рівня винахідницького мистецтва, промислової придатності, корисності об'єкту патентування;

Патентне право регулюється такими Законами України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 р.; «Про охорону прав на промислові зразки» від 15.12.1993 р.; «Про науково-технічну інформацію» від 23.06.1993 р.

Ст. 489-491 Цивільного кодексу України присвячені регламентації права інтелектуальної власності на комерційне найменування. Комерційне найменування підлягає правовій охороні, якщо воно допомагає відрізнити одну особу серед інших і не вводити в оману споживачів щодо справжньої її діяльності. Право на комерційне найменування виникає з моменту першого використання і охороняється незалежно від подання заявки на нього.

Правове регулювання відносин, пов'язаних з торговельними марками, здійснюється відповідно до ст. 492-500 Цивільного кодексу України та згідно із Законом України від 15.12. 1993 р. «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

Комерційна таємниця підлягає комплексній правовій охороні. Так, відносини щодо охорони комерційної таємниці регулюється: главою 46 Цивільного кодексу України; ст. 57, 67; п. 1 ст. 68, п. 6, 7 ст. 148 Кримінального кодексу України; окремими статтями Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»; ст. 7 і 9 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»; нормативно-правовими актами

Держпатенту України.

Слід підкреслити, що протягом останнього десятиліття в Україні відбувався досить інтенсивний процес становлення системи охорони об'єктів інтелектуальної діяльності. На сьогодні система органів регулювання сфери охорони інтелектуальної власності в Україні перебуває в завершальній фазі формування й уже спроможна виконувати свої основні функції. Її регулюють 37 законів і понад 100 підзаконних актів, дія яких поширюється принаймні на 16 самостійних об'єктів авторського права в галузі науки, літератури й мистецтва, три види об'єктів суміжних прав, дев'ять видів промислової власності й на сферу захисту від недобросовісної конкуренції. Однак ефективність системи знижує цілий комплекс проблем, що вимагають невідкладного розв'язання.

Питання для контролю знань з теми:

1. Які особливості державного регулювання інтелектуальної діяльності в світі?
2. У чому полягає необхідність нормативно-правового регулювання інтелектуального бізнесу в Україні?

Тема 4. Моделювання інтелектуального бізнесу

План

1. Трансформація інтелектуальної власності в інноваційний продукт.
2. Ідеї, відбір та оформлення ідей на шляху до створення інтелектуального продукту.
3. Конкуренція на ринку інтелектуального бізнесу.

1. Трансформація інтелектуальної власності в інноваційний продукт

Сучасна ринкова інтелектуальна економіка — це змішана економіка, в якій інтелектуальний продукт створюється під впливом власних ринкових зусиль, які спрямовують підприємницьку активність на зростання інтелектуального капіталу. На цій основі інтелектуальний бізнес — це відповідний вид діяльності

з метою отримання доходу за результатами комерціалізації інтелектуального продукту. Він передбачає повну самостійність щодо прийняття господарських рішень та відповідну відповідальність за результатами цих рішень.

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», інновації - це новостворені (засновані) і/або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукти або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного та іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і/або/ соціальної сфери⁴.

Основою будь-якої інновації, як правило, є інтелектуальна власність. Особливої актуальності набувають питання сутності та об'єктів права інтелектуальної власності в умовах сучасної законодавчої бази, трансформації інтелектуальної власності в інноваційний продукт .

Поняття «інтелектуальна власність» охоплює три основні складові:

- інтелектуальний продукт — продукт творчої діяльності, що має значення для певного, інтелектуально підготовленого кола осіб;
- інтелектуальна власність — сукупність прав особи на результати інтелектуальної, творчої діяльності;
- нематеріальний актив — цінності, що належать підприємству, у вигляді патентів, технологічних та технічних новітніх досягнень, інших об'єктів інтелектуальної власності .

Трансформація інтелектуальної власності в інноваційний продукт здійснюється за такими етапами :

- вибір варіанта створення нового виробу або нової продукції (на основі дієздатної моделі, розробки принципово нового виробу або нової продукції);
- генерація і відбір найбільш вдалих ідей щодо створення нового виробу або нової продукції;
- фільтрація (відбір) ідей вилучення непридатних для подальшого розгляду;
- кінцевий вибір ідей;
- етап НДДКР і створення конструкторського прототипу;

⁴ http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/962_2010

- створення продукції для дослідження в ринкових умовах;
- реалізація більш масштабних планів: модифікація виробів та їх дрібносерійне виробництво або модифікація продукції та її обмежене виробництво; освоєння ринку та його сегментів; визнання, що ідея була хибною; припинення виробництва;
- зустрічне рішення про випуск нового виробу та його серійне або масове виробництво, або виробництво нової продукції у великих розмірах.

Слід відмітити, що інноваційний процес спрямований на отримання кінцевого продукту, яким є інноваційний продукт. В основу цього процесу покладена трансформація інтелектуальної власності в кінцевий продукт інноваційної діяльності, яку можна здійснити лише в інноваційному процесі.

2. Ідеї, відбір та оформлення ідей на шляху до створення інтелектуального продукту

В сучасних умовах інтелектуальний бізнес все частіше витісняє фізичну працю. Не дивно, що дану сферу економіки прийнято вважати однією з найбільш перспективних. Серед форм інтелектуальної діяльності можна назвати бухгалтерію, аудит, моніторинг, аналіз діяльності підприємства, експертні дослідження та ін. А також надання таких послуг, як професійні консультації, в тому числі юридичні, психологічні, медичні, консалтингові, економічні, фінансові. Все це може стати прекрасною ідеєю для реалізації інтелектуального бізнесу в мережі Інтернет та в реальному житті.

Проведення семінарів, бізнес-тренінгів — все, що допоможе зробити своє відкриття, займатися тим, що поки що не пізнано.

Безперечно, позитивно впливає на розвиток інтелектуального бізнесу і неграмотність більшості населення. Саме з цієї причини велика кількість людей потребує отримання консультацій досвідченого фахівця. Величезна кількість людей потребують послуг інтелектуального бізнесу внаслідок невдалих спроб з'ясування своїх прав, свобод, статусів, гарантій та інших можливостей.

Отож, Ви вирішили створити інтелектуальний продукт. Першим етапом цього процесу є *відбір ідей*. Виникає питання - де взяти ці ідеї? Адже спочатку

певна інновація виникає й існує у вигляді ідеї, викладеної з тим чи іншим ступенем глибини. Ціль новатора- винахідника полягає у просуванні своєї ідеї і впровадженні у виробництво, причому економічна доцільність (одержання прибутку чи навіть покриття витрат) його цікавить не завжди. Отже, потрібне джерело ідей та вміння їх підбирати і «відсіювати».

Ідеї можуть мати різне походження. Джерелами таких ідей виступають: бачення винахідника; сигнали ринку; логіка розвитку галузі; результати наукових досліджень; дії конкурентів.

Інформаційними джерелами при створенні нових інтелектуальних продуктів можуть бути: інформація від клієнтів, у тому числі - отримана за допомогою вивчення їх думки і спеціальних опитувань; інформація, отримана з періодичних видань, відвідувань ярмарок, виставок, конференцій; інформація, отримана при здійсненні порівняльного аналізу продукції, технології і методів роботи конкурентів (з використанням прийомів бенчмаркетингу); надходження раціоналізаторських пропозицій, в тому числі шляхом організації гуртків якості, груп «мозкової атаки»; інформація про імпорту техніки і технологій.

В умовах підприємства дуже часто відбір ідей на **першому етапі** проводиться експертами. Це кабінетна процедура. У якості інструмента для відбору ідей може бути запропонований набір запитань, які виконують роль сита. Якщо не отримано позитивної відповіді хоча б на одне запитання, то така ідея найчастіше відкидається. Ідеї, що залишилися, передаються на наступний етап і т.д.

Етап 2. Оформлення ідеї. Хибною є думка, що покупці згодні купувати «голу» ідею. Вона мусить бути викладена на папері у певній послідовності.

Традиційно підприємці готові працювати із готовими бізнес- планами. Простішою формою є так звана «інноваційна пропозиція». Обов'язковою графою бізнес-планів інноваційних пропозицій є «наявність патентів та ліцензій». Ваша ідея може бути оформлена у вигляді патенту, адже цей документ може бути предметом продажу. В Україні ринок патентів і ліцензій наразі знаходиться у стадії формування, а в світовій практиці - це нормальне явище. Але навіть запатентовані науково-технічні новинки використовуються у світі

лише на 3—5 %. А в процесі подолання шляху від ідеї до її втілення у товар «відсів» ще більший: з кожних 100 ідей розробляється не більше однієї, з кожних 100 нових товарів, у яких втілені нові ідеї, ринок відкидає понад 90 %.

- 3. Конкуренція на ринку інтелектуального бізнесу

Головною ланкою у механізмі передачі і розповсюдження знань, перетворення ідеї на інтелектуальний продукт є розвиток цивілізованого інтелектуального ринку, який на сьогодні, завдяки, масовому характеру інтелектуальних продуктів стає головним узгоджувальним елементом у розповсюдженні останніх.

Розвиток та становлення інтелектуального ринку України на сьогодні прямо залежить від формування цивілізованого конкурентного середовища. Для суб'єктів ринку головним є найефективніше використання вкладених у виробництво ресурсів та пропозиція на ринок кращих, ніж у конкурентів, товарів.

Зв'язок конкуренції з продукцією інтелектуального інформаційного ринку є діалектичним. Конкурентна боротьба, яка загострюється, викликає необхідність інтелектуальної діяльності, яка інтенсифікує цей процес. Чим гостріша конкуренція, тим у виробників менше відкладених «про запас» наукових ідей. На відміну від привнесених ззовні інтелектуальних продуктів, в більшості нежиттєдіяльних, які потребують постійної адміністративної підтримки та стимулювання, конкуренція постійно відтворює внутрішній інтерес до інтелектуальної діяльності. Він є досить ефективним, оскільки виникає у процесі взаємодії інтересів суб'єктів ринку в умовах, які потребують відповідної реальної відповідальності за свої дії.

Таким чином, *конкуренція у сфері інтелектуального бізнесу* є базою для виникнення та відтворення творчої активності, інтенсифікації виробництва та піднесення його на новий якісний рівень. Слід зазначити, що конкурентна боротьба в інтелектуальній сфері не завжди йде законними напрямками, а саме: «скупка мізків», промислове шпигунство, «піратська продукція» та інше. Існує

широке коло проблем, пов'язаних з недобросовісною конкуренцією на ринку інтелектуальних продуктів.

Великі проблеми в цій сфері виникають з приводу існування піратської (неліцензійної) продукції та особливостей перебігу цих процесів на ринку об'єктів інтелектуальної власності.

Протягом декількох останніх років (починаючи з 1993 р.) були введені заходи щодо захисту інтелектуальної продукції від недобросовісної конкуренції, які відповідали західним стандартам. Але вони не дали бажаних результатів через високий рівень недобросовісної конкуренції на ринку об'єктів інтелектуальної власності, широке розповсюдження піратської продукції, неліцензійних товарів, відсутністю традицій у вирішенні подібних проблем. Хоча слід відзначити, що проблеми недобросовісної конкуренції в інтелектуальній сфері обговорюються дуже активно, але відома лише незначна кількість оздоровчих ініціатив. За оцінками спеціалістів, у відомчих органах Державного патенту розглядався лише 1 % випадків, кваліфікованих як «ultimo ratio» (піратство).

Тому у процесі розвитку ринкових перетворень у сфері інтелектуального бізнесу найважливішим на сьогодні є створення певних умов для припинення недобросовісної конкуренції. Вони повинні бути спрямовані проти таких дій, які здійснюються в ході торгівлі або промислової діяльності підприємців, що суперечать чесній практиці господарської діяльності, а саме:

- дії, які здатні викликати змішання із продукцією або послугами промислової чи торгової діяльності підприємств інших суб'єктів господарювання;

- хибні твердження, здатні дискредитувати продукцію або послуги промислової чи торгової діяльності підприємств;

- інформація або твердження, які здатні ввести публіку в оману щодо характеру, способу виготовлення, якості, придатності чи кількості продукції або послуг;

- дії, спрямовані на неправомірне привласнення, розкриття або використання комерційної таємниці та інші.

«Піратство» у сфері інтелектуальної власності отримало надзвичайно широке

розповсюдження. Існує думка, що відмінна особливість наших конфліктів від західних з приводу використання об'єктів інтелектуальної власності пов'язана з відсутністю в Україні відповідних механізмів примусового використання патентних та ліцензійних норм та із правовим нігілізмом українського бізнесу. Ми вважаємо, що насправді йдеться про певною мірою законні, витончені заходи відняття грошей у держави, чи один у одного окремими особами або групами осіб, тобто саме про зловживання правами, а також банальне ігнорування чужих прав.

Проілюструємо найтипівіші ситуації недобросовісної конкуренції на ринку об'єктів інтелектуальної власності України. Розвиток приватного бізнесу в кінці 80-х рр. почався з індивідуальних підприємств, які займалися нелегальним копіюванням аудіокасет. У наш час продаж та прокат нелегальних копій набув дуже великого розмаху. Сьогодні типова ситуація, коли нові фільми, права на демонстрацію яких мають лише кінотеатри, копіюються «піратами» та продаються на відеокасетах (наприклад копії фільму «Титанік»), Лише у Москві (Росія є найбільшим експортером нелегальної продукції, яка надходить в Україну) сотні таких фірм. Ще одна форма «піратства» - показ кабельним телебаченням копій фільмів декілька разів на добу. Нікого не хвилює, що дозволено, а що заборонено, оскільки відсутні кола, які б були зацікавлені у судовому розгляді таких порушень⁶⁵.

Подібна ситуація спостерігається і на ринку програмного забезпечення. До 95% програмного забезпечення для персональних комп'ютерів в Україні є контрафактними. Для порівняння: такий же рівень неліцензійного використання програмного забезпечення, за даними агенції B5A, у В'єтнамі складає 99 %, у Китаї - 96 %, в Омані - 95 %, у середньому по країнах СНД - 95 %, крім Росії (91 %).

Щодо країн з розвиненою ринковою економікою, де існують тривалі традиції боротьби з піратською продукцією, то найнижчий рівень піратства

спостерігається у США - 28 %⁵.

За останні роки положення на українському ринку трохи покращилося, але це завдяки активній політиці провідних західних та вітчизняних фірм, які виходять на український ринок з широким спектром послуг, а також технічних засобів захисту свого продукту, які передбачають створення за допомогою апаратних або програмних засобів штучних перешкод, що ускладнюють розповсюдження програмного продукту без дозволу автора, а саме використання апаратних ключів, що встановлюють на порти комп'ютера, дистрибутивних та ключових дискет, жорсткої прив'язки програми до конкретної електронної обчислювальної машини, індивідуальних кодів та паролів законних користувачів та інше.

Щодо книжкового ринку, для якого відсутня офіційна статистика, за приблизними оцінками до 50 % всіх видань, які користуються масовим попитом, є піратською продукцією.

До товарних знаків ставлення таке ж, як і до інших об'єктів інтелектуальної власності. Наочним прикладом є продаж спиртних напоїв. За даними західних спеціалістів, до 70% продажу європейського лікеру з італійською маркою «Амаретто», що продається у країнах Східної Європи та в Україні, є підробкою. В Україні діє велика кількість підпільних виробників, які незаконно використовують чужі об'єкти інтелектуальної власності.

Захист інтелектуальних продуктів від недобросовісної конкуренції здійснюється шляхом правового (адміністративного) захисту та економічних заходів. Правовий захист інтелектуальної власності передбачає установлення примусових форм її охорони, захист прав її використання, гарантію реалізації прав авторів (суб'єктів) за допомогою широкого використання процедури розгляду суперечок, і, в разі необхідності, застосування до піратів громадянських та кримінальних санкцій. Хоча, Закон України «Про авторські та суміжні права» передбачає відповідальність за піратство, але, на відміну від Росії, у нас поки що

не постраждав ніхто.

Слід зазначити, що на сьогодні спеціалісти виказують сумніви щодо ефективності законодавчих заходів боротьби з цим явищем в Україні, враховуючи економічну ситуацію. Законодавчим шляхом, а особливо тими заходами, яким це проводиться в нашій країні, піратство в Україні неможливо викорінювати, ними можливо лише загнати торговців піратською продукцією «з лотків на квартири або в підвороття».

З вищевикладеного видно, що найбільшим успіхом користуються контрафактні товари там, де спостерігається дефіцит оригінальної продукції, відсутній відповідний захист об'єктів інтелектуальної власності та досить складна соціально-економічна ситуація. Досить розповсюджена теза, що ступінь цивілізованості країни визначається ступенем розвитку інтелектуальної сфери, існуванням в ній ринкових відносин, а також захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності. Тому стан, який склався сьогодні на інтелектуальному ринку України, можна розглядати не лише як використання чужих досягнень, а й як наслідок нерозвиненого, ринку ІБ та недосконалість механізмів його регулювання, правових можливостей захисту інтелектуальної продукції.

Таким чином, у руслі ринкових перетворень, інтегрування України у світове господарство вирішення проблеми усунення недобросовісної конкуренції в інтелектуальній сфері є вкрай важливим.

Питання для контролю знань з теми:

1. Розкрийте сутність етапів трансформації інтелектуальної власності в інноваційний продукт.
2. Що може виступати інформаційними джерелами при створенні інтелектуальних продуктів?
3. У чому полягає особливість конкуренції на ринку інтелектуального бізнесу?

Тема 5 . Управління інтелектуальним бізнесом

План

1. Основні аспекти управління інтелектуальним бізнесом.
2. Структура управління інтелектуальним бізнесом.
3. Механізм управління інтелектуальним бізнесом та його основні елементи.

Ключові слова: управління, управління інтелектуальним бізнесом, структура управління інтелектуальним бізнесом, механізм управління інтелектуальним бізнесом, елементи механізму управління інтелектуальним бізнесом.

1. Основні аспекти управління інтелектуальним бізнесом

Управління інтелектуальним бізнесом можна розглядати у трьох площинах:

-управління як процес, тобто перетворення одного результату творчої діяльності в інший;

-управління як функція - тобто цілеспрямований інформаційний вплив на людей (в першу чергу на творців інтелектуальних продуктів), що здійснюється з метою направити їх дії і отримати бажані результати;

-управління певною структурою, що здійснює розроблення або використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Управління інтелектуальним бізнесом - це система стратегічно пов'язаних між собою методів і засобів спрямована на творчу діяльність новаторів, виявлення резервів досягнення високих результатів, збільшення вартості та результативності інтелектуального бізнесу.

Головною метою управління інтелектуальним бізнесом є забезпечення ефективного розвитку та реалізації інтелектуального потенціалу підприємств.

У цих умовах першочерговими завданнями впровадження механізму управління інтелектуальною власністю є :

- різке збільшення інвестицій на наукові дослідження, науково- дослідні та дослідно-конструкторські роботи і на людський потенціал;
- розвиток і розповсюдження ключових технологій сучасного й новітнього технологічних укладів, що здатне забезпечити підприємствам конкурентні переваги;
- створення регіональної інфраструктури, що забезпечує комерціалізацію результатів НДДКР;
- збереження інформаційної інфраструктури науково-дослідних робіт, а також захист інтелектуальної власності і підтримання її прав;
- розробка та реалізація програм розвитку територій з високою концентрацією науково-технічного потенціалу;
- створення інститутів розвитку, що здатні забезпечити залучення інвестицій у розвиток інтелектуальної сфери;
- формування механізмів реалізації пріоритетів структурної модернізації економіки на основі випереджаючого розвитку нового технологічного укладу, формування сучасних виробничо- технологічних структур з потенціалом росту на сучасному ринку.

2. Структура управління інтелектуальним бізнесом

Дуже істотною умовою ефективного управління інтелектуальним бізнесом є формалізація процесу управління - визначення функцій, послідовності їх виконання, керуючих факторів і ресурсів, а також учасників процесу.

Структуру управління інтелектуальним бізнесом мають визначати такі пріоритетні завдання:

- розвиток інтелектуального бізнесу, що включає планування та реалізацію, сприятливе середовище та мотивацію працівників;
- аналіз ринку, який складається з можливостей, конкурентів та порушників (наприклад патентних прав);
- захист прав інтелектуальної власності, охоплюючий правовий

захист, комерційні таємниці та дисциплінарні стягнення;

- обмін об'єктами інтелектуального бізнесу, що включає купівлю, продаж, трансфер технологій та спільні НДДКР.

Розвиток інтелектуального бізнесу передбачає його планування, організацію, реалізацію поставлених завдань. Йдеться про створення таких умов на підприємстві, які будуть сприяти інтелектуальній творчості та впровадженню нових науково-технічних розробок, їх облік та використання у виробництві.

Аналіз ринку передбачає виявлення можливостей та рівня інтелектуального ресурсозабезпечення своїх конкурентів, постійний моніторинг свого ринку з ціллю виявлення порушників.

Захист прав інтелектуальної власності передбачає отримання певних охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності та певні дії відносно правопорушників.

Обмін інтелектуальної власності являє собою повний комплекс дій, пов'язаних з розпорядженням інтелектуальної власності (а саме купівля, продаж, внесення в статутний капітал, договори комерційної концесії, ліцензійні договори і т.п.).

Слід зазначити, що процеси управління інтелектуальним бізнесом в багатьох компаніях та організаціях не визначені і не формалізовані і, як наслідок, ефективність управлінської діяльності недостатньо висока.

Це підтверджує і практичний досвід у сфері управління інтелектуальним бізнесом, що свідчить про те, що через відсутність відпрацьованих механізмів і процедур управління інтелектуальним бізнесом, незважаючи на прийняття у багатьох організаціях в кінці 1990-х рр. прогресивної ідеології у сфері інтелектуальної діяльності, а також розвиток мотиваційних схем, інституційної бази та відповідної інфраструктури, орієнтованої на комерціалізацію об'єктів інтелектуальної власності, процес управління інтелектуальним бізнесом постійно «натикається» на підводні камені у вигляді невідпрацьованих процедур, неузгодженої документації, дублювання функцій

різних підрозділів, низьку інформованість персоналу.

3. Механізм управління інтелектуальним бізнесом та його основні елементи

Впровадження механізму управління інтелектуальним бізнесом повинно сприяти всеосяжному залученню в господарський оборот наявних на підприємстві об'єктів інтелектуальної власності, збільшенню темпів оновлення їх структури при забезпеченні захисту інтересів як творців інтелектуальних продуктів, так і власників прав - самого підприємства та орієнтації на кінцеві комерційні результати.

Застосування механізму управління інтелектуальним бізнесом має за мету забезпечення реалізації монопольних прав на результати інтелектуальної діяльності та збільшення доходів від підвищення якості чи зниження собівартості продукції, розширення ринків збуту, підвищенню ефективності та результативності діяльності.

Складові реалізації механізму менеджменту інтелектуального бізнесу на підприємстві зображена на рис. 1.

Для того, щоб ефективно використовувати об'єкти інтелектуального бізнесу, підприємству необхідно мати повний правовий захист об'єктів (для отримання повного дозволу

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ

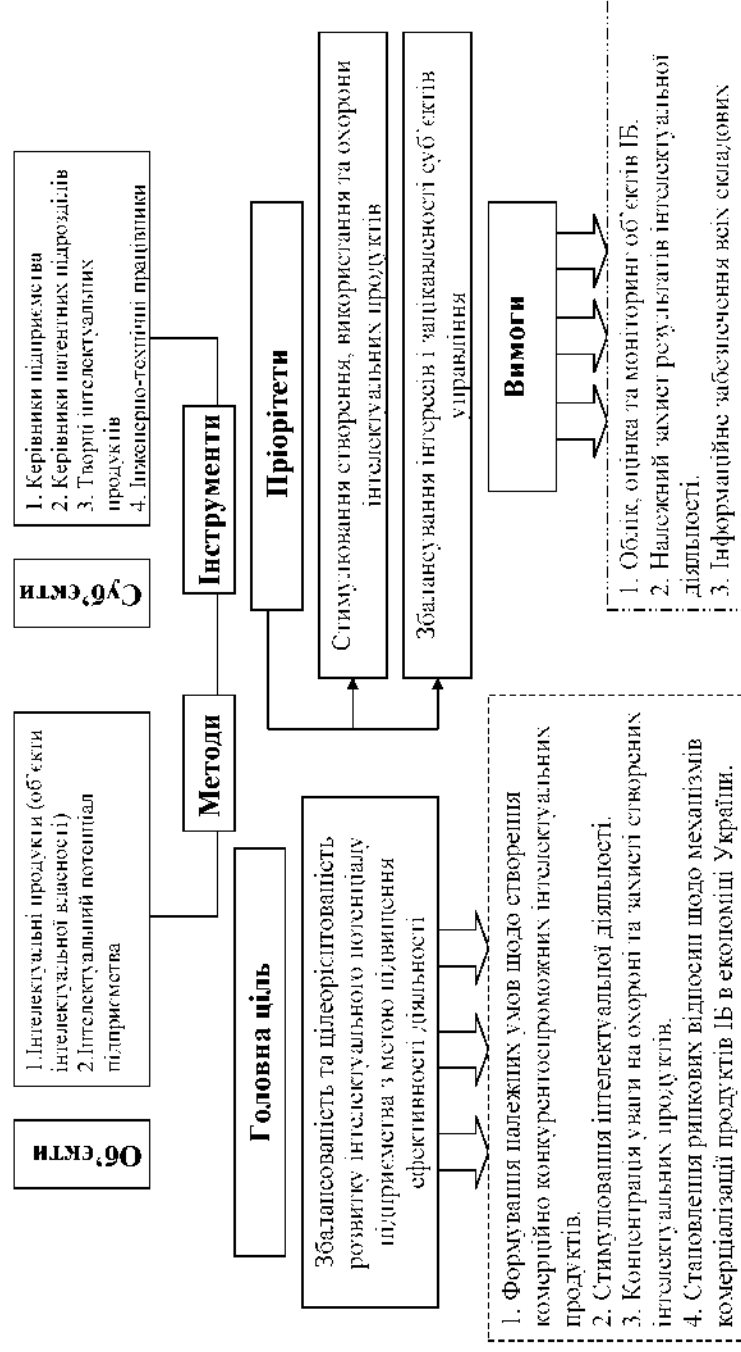

Рис. . Механізм управління інтелектуальним бізнесом

використовувати, продавати, дарувати такі об'єкти); забезпеченість кваліфікованим персоналом; здійснювати облік та вартісну оцінку об'єктів інтелектуального бізнесу, мати своєчасну інформацію про фінансові результати від інтелектуальної власності на підприємстві; контролювати об'єкти інтелектуального бізнесу, володіти інформацією щодо створення і використання інтелектуальної власності на конкурентних підприємствах.

Наведені етапи системи управління інтелектуальним бізнесом не є обов'язковими, тобто кожне підприємство, формуючи свою систему управління інтелектуальним бізнесом, може включати не всі етапи, а тільки найбільш підходящі, враховуючи специфіку своєї діяльності.

Реалізація запропонованого механізму управління інтелектуальним бізнесом підприємств передбачає такий комплекс дій:

1. Перевірка стану, діагностика та забезпечення оптимальними кадровими, інформаційними, науковими, матеріальними ресурсами задля впровадження механізму управління інтелектуальним бізнесом.
2. Усвідомлення керівництвом та донесення до персоналу необхідності формування портфелю конкурентоздатних інтелектуальних продуктів.
3. Урахування основних важелів впливу механізму управління інтелектуальним бізнесом у процесі визначення пріоритетів місії діяльності підприємства.
4. Створення дієвої системної мотивації, що забезпечить єдність цілей підприємства та колективу.
5. Визначення інструментів, урахування факторів та використання важелів впливу на власні фактори виробництва з метою адаптації до нових умов господарювання.
6. Чітка та налагоджена робота механізму саморегуляції безперервного генерування інтелектуальної власності як інструменту отримання прибутку.
7. Концентрація на отриманні запланованого результату та досягненні поставленої мети; постійне удосконалення механізму у процесі роботи.
8. Пошук додаткових резервів щодо підвищення конкурентоздатності продукції, надання послуг за рахунок використання інтелектуальної власності у

процесі господарської діяльності.

Підводячи підсумок, можна сказати що управління інтелектуальним бізнесом є досить складним процесом. З метою вдосконалення механізмів управління і оцінки інтелектуального бізнесу необхідно підсилити роль держави у формуванні і розвитку українського ринку інтелектуальної власності шляхом своєчасного прийняття законодавчих актів, спрямованих на стимулювання інвестицій в інтелектуальну власність і підвищення її частки в господарському обороті підприємств.

Питання для контролю знань з теми :

1. У чому полягає сутність та головна мета управління інтелектуальним бізнесом?
2. Назвіть та охарактеризуйте основні складові управління інтелектуальним бізнесом.
3. Який комплекс дій передбачає реалізація механізму управління інтелектуальним бізнесом?

Тема 6. Інформаційне забезпечення інтелектуального бізнесу

План

1. Сутність, завдання, цілі інформаційного забезпечення
2. інтелектуального бізнесу.
3. Джерела інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу.
4. Значення інформаційного забезпечення для розвитку інтелектуального бізнесу.

Ключові слова: *інформаційне забезпечення, інформаційне забезпечення інтелектуального бізнесу, цілі інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу.*

1. Визначення, завдання, цілі інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу

Створення необхідних умов для здійснення сукупності різноманітних видів інтелектуального бізнесу відбувається у сфері інтелектуальної власності,

яка являє собою середовище з внутрішньою єдністю, утворене державою, що охоплює різні галузі народного господарства і в якому досягаються нові, оригінальні та невідомі раніше результати різноманітної інтелектуальної діяльності людини у вигляді об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються чинним законодавством і за своєю природою є нематеріальними.

Інформаційне забезпечення - невід'ємна частина організаційного забезпечення управління інтелектуальним бізнесом.

Інформаційне забезпечення інтелектуального бізнесу розглядається з точки зору наявних інформаційних ресурсів, що використовуються особами, залученими до інтелектуальної діяльності, з метою створення об'єктів права інтелектуальної власності, набуття майнових прав на них та реалізації інтелектуального продукту.

Інформаційне забезпечення інтелектуального бізнесу - це сукупність інформації різного характеру, що призначена для прийняття рішень у сфері інтелектуального підприємництва.

Інформаційне забезпечення не обмежується діяльністю лише зазначених осіб. Інформаційні ресурси сфери інтелектуальної власності використовуються для вирішення різноманітних завдань і розв'язання проблемних питань вченими, фахівцями, представниками інших творчих прошарків нашого суспільства, а також іноземними фахівцями.

Засобами інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу є сукупність технічних пристроїв збирання, накопичення (збереження), обробки та передачі інформації.

Основні завдання інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу:

- постійне поповнення бази даних необхідною інформацією;
- своєчасне забезпечення відповідних споживачів достовірними даними;
- збирання, обробка відомостей про стан і результати роботи об'єктів управління для надання цієї інформації у вищі органи;
- обробка інформації, яка необхідна для аналізу, розроблення прогнозів та прийняття управлінських рішень.

Метою інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу є підвищення ефективності формування та здійснення операцій інтелектуального бізнесу, котрі реалізуються на основі використання сучасних засобів обчислювальної техніки, засобів передачі даних, математичних методів, перспективних комп'ютерних технологій.

2. Джерела інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу

Діяльність творців, винахідників і раціоналізаторів вимагає наявності інформаційних ресурсів, необхідних для використання при створенні інтелектуального продукту, який має потенціал перетворитися на об'єкти права інтелектуальної власності, а також для подальшого набуття прав інтелектуальної власності на нього. Такими ресурсами, в першу чергу, є загальні та спеціальні бібліотеки, які представляють собою сховища вітчизняної та іноземної літератури за різноманітною тематикою.

Важливим інформаційним ресурсом є джерела законодавства з питань інтелектуальної власності, об'єднані в загальну нормативно- правову базу з питань інтелектуальної власності (як на паперових, так і на електронних носіях), які забезпечують функціонування сфери інтелектуальної власності в Україні. До них відносяться 8 Кодексів, спеціальних законів, 26 законів і понад 100 підзаконних актів, затверджених Кабінетом Міністрів України або наказами відповідних центральних органів виконавчої влади. Частиною національного законодавства у сфері інтелектуальної власності є також понад три десятка чинних міжнародних та міжурядових договорів і угод.

Упорядковані за певними ознаками (структуровані) відомості, які створюються під час виконання функцій, покладених на Державну службу інтелектуальної власності України і заклади, які входять до державної системи правової охорони інтелектуальної власності, складають значну частину інформаційних ресурсів України у сфері інтелектуальної власності. До складу інформаційних ресурсів Державної служби інтелектуальної власності України входять публікації на паперових та електронних носіях.

Публікації на паперових носіях включають офіційні бюлетені «Авторське

право і суміжні права» і «Промислова власність», описи до патентів на винаходи і корисні моделі, а також нормативно- правові, методичні та довідкові видання з питань інтелектуальної власності.

Офіційний бюлетень «Авторське право і суміжні права» видається з 2002 р. з періодичністю не менше двох разів на рік однією книгою. Офіційний бюлетень «Промислова власність» видається з 1993 р. з періодичністю двічі на місяць (починаючи з 2007 р.) у двох книгах: Книга 1 «Винаходи, корисні моделі, топографії інтегральних мікросхем» і Книга 2 «Промислові зразки, знаки для товарів і послуг, кваліфіковані зазначення походження товарів».

Опис до патенту на винахід (корисну модель) є найбільш повним і вичерпним джерелом інформації стосовно винаходу (корисної моделі). Опис розкриває суть винаходу (корисної моделі) і підтверджує обсяг правової охорони, визначений формулою винаходу (корисної моделі).

До складу електронних інформаційних ресурсів входять бази даних, інформаційно-довідкові системи і Цифрова патентна бібліотека. Зазначені ресурси більшою частиною складаються з патентно-інформаційних ресурсів, створенням яких займається

В Україні функціонує міцна і ґрунтовна патентно-інформаційна база, створена з метою забезпечення виконання положень чинного законодавства у частині, що стосується проведення експертизи об'єктів промислової власності. Вона охоплює як національну, так і зарубіжну патентну документацію.

Найбільші в Україні інформаційні ресурси (як національної, так і зарубіжної патентної документації), придатні для проведення патентних досліджень, зосереджені у Фонді патентної документації громадського користування філії «Український центр інноватики та патентно-інформаційних послуг» Державного підприємства «УІПВ».

Основними Інтернет-ресурсами державної системи правової охорони інтелектуальної власності вважаються офіційний веб-портал Державної служби інтелектуальної власності України (www.sips.gov.ua), веб-сайт Державного підприємства «Український інститут промислової власності» (www.uipv.org), веб-сайт Українського центру інноватики та патентно-інформаційних послуг»

(www.iii.ua) і веб-сайт Державного підприємства «Українське агентство з авторських і суміжних прав» (www.uacrr.kiev.ua).

Крім того, до джерел патентної інформації, інформації з питань авторського права, інформації щодо комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності відносяться певні зарубіжні та міжнародні джерела у мережі Інтернет, доступ до низки яких надається як на безоплатній, так і на оплатній основі.

Необхідна інформація експертного та наукового характеру також публікується у різних періодичних вітчизняних і зарубіжних виданнях: спеціалізованому виданні ДСІВУ «Промислова власність у цифрах», журналі «Інтелектуальна власність», журналі «Винахідник і раціоналізатор», «Теорія і практика інтелектуальної власності», «Интеллектуальная собственность. Промышленная собственность» тощо.

Відомості про способи комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, реалізації результатів творчих напрацювань у господарстві та отримання доходів не є такими розповсюдженими, як наведена вище інформація. Джерельна база таких відомостей в Україні досить обмежена нормативно-правовими документами внаслідок того, що ці питання відносяться до сфери діяльності різних органів влади за відсутності загальнодержавного органу координування. Значення інформаційного забезпечення для розвитку інтелектуального бізнесу

В умовах сьогодення, на тлі швидкого розвитку процесів інформатизації та комп'ютеризації, проблема інформаційного-аналітичного забезпечення інтелектуального бізнесу набуває досить важливого значення.

У діяльності сучасних підприємств передача інформації, використання сучасних інформаційних технологій є неодмінним і першорядним фактором ефективного функціонування. При цьому особливе значення набуває забезпечення оперативності та достовірності відомостей. Інформація відіграє важливу роль у наданні відомостей для прийняття управлінських рішень і є одним з факторів, що забезпечують зниження витрат виробництва і підвищення його ефективності. Необхідною також є інформація про виникнення в ході

виробництва відхилень від планових показників, що вимагають прийняття оперативних рішень.

Істотну роль у прийнятті рішень відіграє науково-технічна інформація, що містить нові наукові знання, відомості про винаходи, технічні новинки своєї фірми і фірм-конкурентів. Це безперервно поповнюваний загальний фонд і потенціал знань і технічних рішень, практичне і своєчасне використання якого забезпечує фірмі високий рівень конкурентоспроможності.

Інформація є основою для підготовки відповідних доповідей, звітів, пропозицій для вироблення і прийняття управлінських рішень.

Зміст кожної конкретної інформації визначається потребами управлінських ланок і вироблюваних управлінських рішень. До інформації пред'являються певні вимоги: стислість, чіткість

формулювань, своєчасність надходження; задоволення потреб конкретних керуючих; точність і достовірність, правильний відбір первинних відомостей, оптимальність систематизації і безперервність збору і обробки інформації.

Важливу роль у використанні інформації відіграють способи її реєстрації, обробки, накопичення та передачі; систематизоване зберігання і видача інформації у необхідній формі; виробництво нової числової, графічної та іншої інформації

З огляду на можливості реалізації інноваційних процесів в Україні формування інформаційного середовища інтелектуального бізнесу доцільно почати з створення інтегрованої інформаційної системи, яка вже на першому етапі дозволить володіти інформаційними ресурсами та забезпечить їх ефективне використання.

Розвиток технологій призводить до ускладнення процесів виробництва, прискорення процесу прийняття управлінських рішень. Прогрес економіки сьогодні багато в чому визначається передовими інформаційними технологіями. У найбільш розвинених країнах, що переходять від індустріального до інформаційного суспільства, стрімкий розвиток інформаційних технологій проявляється в посиленні інформаційного забезпечення в економіці й управлінні, а також у постійній диверсифікованості інформаційного сектора. Все

це свідчить про важливу роль інформаційного забезпечення у розвитку інтелектуального бізнесу.

Питання для контролю знань з теми:

1. Охарактеризуйте поняття інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу.
2. Назвіть цілі та завдання інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу.
3. Перерахуйте основні джерела інформаційного забезпечення інтелектуального бізнесу.
4. Яку роль відіграє інформаційне забезпечення у сфері інтелектуального бізнесу? Наведіть приклади.

Тема 7. Мотивація розробників (творців) інтелектуальних продуктів

План

1. Сутність та особливості мотивації розробників інтелектуальних продуктів.
2. Фактори впливу на мотивацію творців інтелектуальних продуктів.
3. Мотиваційний механізм розробників інтелектуальних продуктів.

Ключові слова: *мотивація, мотивація праці, мотиви, стимули, мотивація розробників інтелектуальних продуктів, чинники впливу на мотивацію, мотиваційний механізм розробників інтелектуальних продуктів.*

1. Сутність та особливості мотивації розробників інтелектуальних продуктів

Здійснення підприємством будь-якої діяльності, випуск продукції, яка була б конкурентоспроможною на ринках, залежить не тільки від технічного оснащення підприємства, наявності сучасних технологій, чітко поставленої системи контролю якості продукції, маркетингових досліджень ринкового середовища та послідовного впровадження концепції просування товарів на ринки, а й від мотивації розробників інтелектуальних продуктів.

В загальному вигляді, *мотивація* є теоретико-прикладною конструкцією, яка застосовується для опису поведінки людини в тій чи іншій ситуації, зазвичай

пов'язаній із трудовою діяльністю в усіх її виявах, і для пояснення причин (як внутрішніх, так і зовнішніх) зміни цієї поведінки.

Мотивація праці - це усвідомлене спонукання до активної трудової діяльності суб'єкта, пов'язане з намаганням задовольнити певні потреби.

Мотивація праці розробників інтелектуальних продуктів є однією з найважливіших умов досягнення інтелектуального бізнесу його виробничих, інноваційних, ринкових цілей. Це обумовлено пріоритетною роллю інтелектуальних ресурсів в економіці знань, що формується, особливостями інтелектуальної праці, спрямування якої на досягнення цілей бізнесу вимагає нових підходів до її організації.

Працівник творчої інтелектуальної праці у процесі роботи не просто створює інтелектуальний продукт, а одночасно збільшує свій власний персоніфікований інтелектуальний капітал, який від нього не відчужується. «Створення наукомісткого продукту, не говорячи вже про інформацію, багато в чому є ідентичним процесу спілкування його виробника з творцями інших знань; цей діалог може бути очним або заочним, але саме засвоєння інформації, одержаної іншими дослідниками, є процесом, тотожним формуванню і набуттю нового знання». Отже, у процесі творчої праці самовдосконалення співробітника відбувається внаслідок створення інтелектуального продукту.

Відповідно визначимо специфічні характеристики творців інтелектуальних продуктів, а саме:

- здатність до інтерпретації та трансформації знань;
- наявність творчої компоненти праці;
- автономність, прагнення до незалежності від роботодавця;
- професійна мобільність;
- невіддільність від особистих засобів виробництва;
- володіння знаннями, навичками, досвідом, які є унікальними;
- орієнтація в діловому спілкуванні на партнерські відносини, а не на підпорядкованість;
- зростання професійних переваг із віком;
- свідоме спрямованість на отримання морального задоволення від

праці, а не тільки на максимізацію доходу;

- зорієнтованість на інновації.

Оскільки творчість виступає відмітною ознакою інтелектуальної праці, управління інтелектуальними трудовими ресурсами фірми можна визначити у якості управління творчим потенціалом, основними напрямками якого є:

- забезпечення фірми необхідними їй інтелектуальними трудовими ресурсами;
- підвищення рівня професіоналізму працівників знань;
- створення належних організаційних, економічних і психологічних умов для ефективної реалізації творчого потенціалу працівників;
- мотивація творців інтелектуальних продуктів.

Таким чином, творча праця, крім спрямованості на створення інтелектуального продукту, несе в собі ще два найважливіших аспекти: в її процесі відбувається відтворення персоніфікованого інтелектуального капіталу; саме це відтворення може бути серйозним мотиваційним фактором. Результатом творчої праці виступає не тільки створення нового інтелектуального продукту, а й інтелектуальний розвиток самої особистості.

2. Фактори впливу на мотивацію творців інтелектуальних продуктів

Варто зазначити, що інтелектуальна активність індивіда або групи, тобто активність інтелектуальної, творчої складової трудової діяльності, значною мірою залежить як від умовно-постійних (психологічний тип особистості, природна схильність до фізичної, розумової чи духовної праці, інтелектуальний потенціал тощо), так і змінних факторів, якими можна ефективно управляти з метою удосконалення процесів творчої трудової діяльності на підприємстві. Можна навести *такі групи факторів*:

- *фізико-психологічні* (стан здоров'я, настрій, ситуація в сім'ї);
- *фактори зацікавленості* (перспектива покращення свого статусу на підприємстві, міра співпадіння з особистими пізнавальними інтересами (саморозвиток, розвиток професійних якостей), перспектива розширення сфери впливу, розвитку комунікативних зв'язків, міра новизни трудового завдання,

міра значущості його для інших, міра інтуїтивного підвищення самооцінки);

- *фактори оточення* (природні (погода, пора року, час), фактори умов праці та ергономічні (кількість людей, що знаходяться в одній кімнаті, рівень шуму, міра переміщення об'єктів у кімнаті, освітленість приміщення, рівень ергономічності робочого місця, його розташування, можливості швидкого інформаційного пошуку та обміну)).

Основні фактори мотивації розробників (творців) інтелектуальних продуктів подані у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні фактори мотивації розробників (творців) інтелектуальних продуктів

<i>№ n/n</i>	<i>Мотиваційні фактори</i>	<i>Сутність мотиваційних факторів</i>
1	Високий заробіток	Потреба мати високу заробітну плату, матеріальні винагороди, набір пільг та надбавок
2	Умови праці	Потреба мати прекрасні умови праці та комфортне зовнішнє середовище
4	Соціальні контакти	Потреба спілкуватися з широким колом людей, мати тісні стосунки з колегами
5	Стійкі взаємовідносини	Потреба формувати та підтримувати довгострокові стабільні стосунки з невеликим колом колег
6	Визнання	Потреба в тому, щоб оточуючі цінували досягнення та успіхи індивідуума
7	Прагнення до досягнень	Потреба ставити для себе складні цілі та досягати їх
8	Влада і впливовість	Прагнення керувати іншими, прагнення до конкуренції та впливовості
9	Різноманітність і зміни	Потреба в постійних змінах, бажання постійно бути готовому до дій
10	Креативність	Бажання бути постійно думаючим працівником, відкритим до нових ідей
11	Самовдосконалення	Потреба в самовдосконаленні та розвитку як особистості
12	Цікава та корисна робота	Потреба мати суспільно корисну роботу

Звідси, можливості управління умовно-постійними та змінними факторами, що впливають на активність інтелектуальної трудової діяльності співробітників, мають враховуватись при розробці заходів щодо підвищення самомотивації працівника та формуванні мотиваційних механізмів підприємства по відношенню до персоналу інтелектуальної праці.

Якщо людині створити сприятливі умови для роботи та розвитку здібностей, творчого потенціалу, якщо вона відчуватиме єдність власних інтересів з інтересами підприємства, то тим самим буде закладено важливі передумови до активної результативної творчої праці.

Таким чином, варто зазначити, що ефективне поєднання різних форм мотиваційного стимулювання призведе до задоволення потреб працівників, формування у них активної трудової поведінки та досягнення підприємством основної мети - максимізації прибутку.

3. Система мотивів та стимулів до створення інтелектуальних продуктів

Надзвичайно важливо для розуміння можливостей застосування основних мотиваційних теорій до творчої інтелектуальної праці уявити мотиви, які ініціюють і активізують творчість. Поза сумнівом, ці мотиви задаватимуть певні межі та особливості застосування аналізованих підходів.

Провідні мотиви творчості можна об'єднати у три групи: 1) інтелектуальні; 2) матеріальні; 3) моральні.

До першої групи мотивів можна віднести інтелектуальний саморозвиток, допитливість, захопленість ідеєю, любов до вирішення важких задач, прагнення до повної реалізації своїх інтелектуальних здібностей. Як відзначає П. Друкер, творчому працівнику чужа дріб'язкова опіка. Йому потрібно тільки допомагати направляти самого себе на виконання поставлених задач, тобто на ефективність. Для творчих особистостей творчість служить формою самовираження, нормальним проявом основної їх діяльності.

Другим, не менш важливим стимулом творчості, є матеріальна зацікавленість - в одержанні матеріальної винагороди. На сьогодні ряд відомих дослідників (П. Друкер, А. Тоффлер, Р. Інгельгарт, В. Іноземцев) стверджують,

що матеріальні фактори для співробітника сучасної корпорації як творчої особистості перестали відігравати домінуючу роль. Однак ця теза є суперечливою. Як правило, матеріальні потреби перестають відігравати домінуючу роль тільки тоді, коли вони задоволені.

Фахівці у сфері менеджменту, констатують неупинний процес глобальної зміни цінностей, який відбивається на психології персоналу підприємств в країнах розвинутої ринкової економіки. Додаткове збільшення грошових доходів вже не справляє впливу на поведінку людини⁸². На тлі досягнення достатку і добробуту тиск матеріальних потреб скорочується і людина поступово відходить від звичних стереотипів трудової поведінки, дещо втрачає суто матеріальну мотивацію у сфері праці, яка була властива для попередніх суспільств, все більше прагне до задоволення нематеріальних потреб .

Третім стимулом служить моральна винагорода - визнання компанією цінності роботи, внеску співробітника у розвиток компанії; відчуття працівником своєї особливої значущості для компанії, особливого покликання. Моральні стимули сприяють створенню позитивного соціального самовідчуття людини.

Творча праця за своєю природою є індивідуальною і припускає високий ступінь автономності. Як відзначають І. Нонака і Х. Такеучі, «на індивідуальному рівні всім членам організації має бути надано можливість діяти автономно, наскільки це дозволяють обставини. Надаючи працівникам велику автономність, організація підвищує шанси появи нових можливостей; збільшується також імовірність того, що в індивідів з'явиться стимул до створення нового знання» .

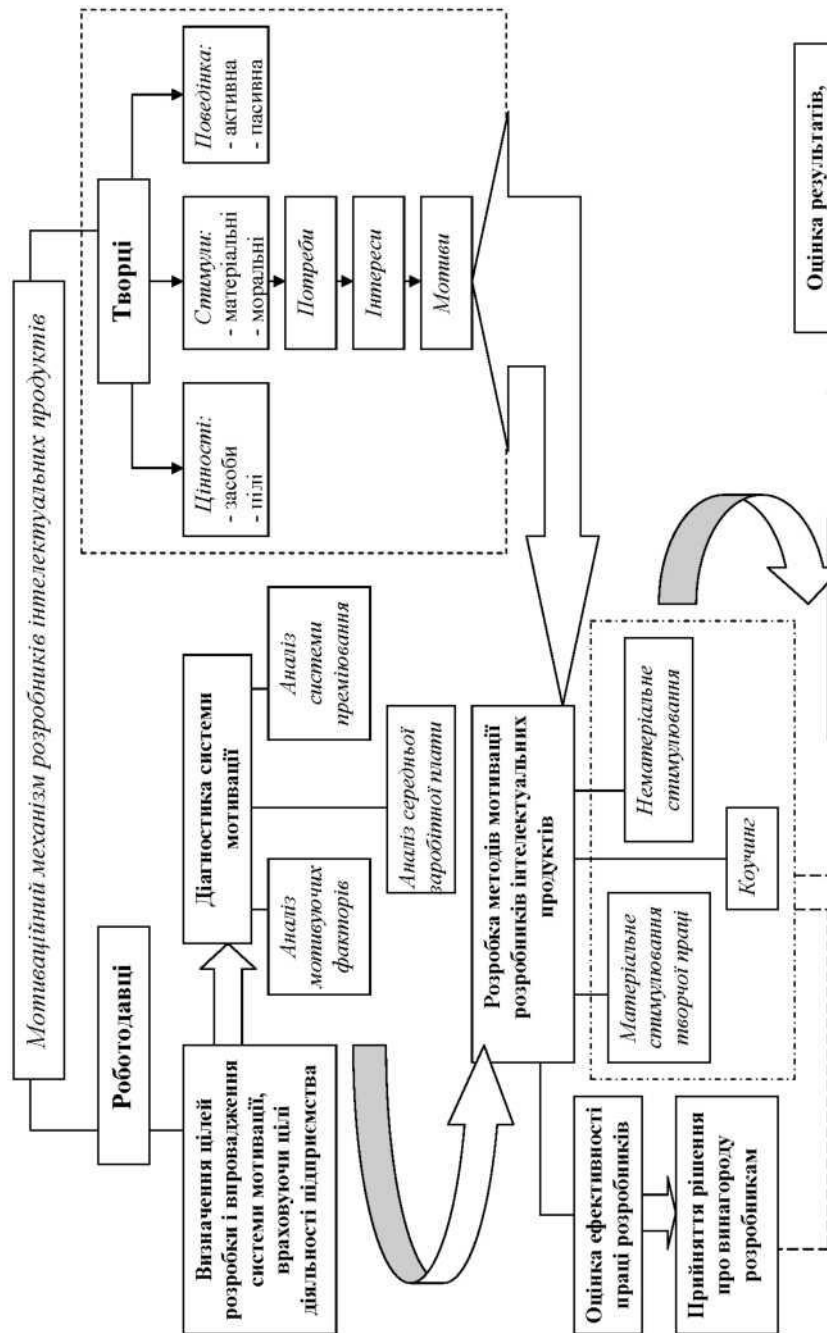

Рис. 1. Механізм мотивації розробників інтелектуальних продуктів

Говорячи про модель механізму мотивації творців, варто її розглядати, як складну, багаторівневу систему, що описує цілі і результати діяльності працівників у взаємозв'язку з винагородою за їх досягнення, оцінкою креативністю.

Розробка, впровадження і функціонування моделі механізму мотивації, спрямованої на розвиток креативності персоналу, повинна ґрунтуватись на системному підході. Прикладом слугує схема мотиваційного механізму на рисунку 1.

Дія мотиваційного механізму має активізувати креативні здібності,

інноваційну поведінку, посилити бажання генерувати нові ідеї, приймати новаторські, але виважені управлінські рішення, спрямовані на розробку інтелектуальних продуктів.

Одним із парадоксів здійснюваних в Україні економічних реформ є поширене ігнорування проблеми мотивації творчих досягнень, мотивації конкурентоспроможної праці, від чого може залежати доля становлення конкурентоспроможної економіки держави. Йдеться про формування мотиваційного механізму, який може стати могутньою рушійною силою сталого розвитку, підвищення рівня життя, нарощування людського капіталу нації і конкурентних переваг держави. Сьогодні такий механізм економічною наукою поки не розроблений, а існуюча мотиваційна система втратила свої стимулюючі функції, не задовольняє потреби становлення конкурентних відносин в економіці, сфері праці зокрема .

Поряд з мотивацією варто пам'ятати, що найважливішим завданням підприємства в царині управління інтелектуальними трудовими ресурсами є добір, навчання й закріплення працівників знань⁸⁶. Крім того, для підвищення ефективності творчої діяльності персоналу доцільно проведення семінарів та програм підвищення кваліфікації. При цьому спрямованість тематики семінарів має бути різною для різних категорій працівників, зокрема:

- для керівників середньої та вищої ланки важливо запровадити семінари з питань формування стратегії і політики підприємства у сфері охорони та комерціалізації продуктів інтелектуального бізнесу;

- для керівників підрозділів - з питань механізмів управління інтелектуальним бізнесом, в тому числі активізації винахідницької діяльності, процедурі управління формуванням та комерціалізацією нематеріальних активів, тактиці поведінки на ринку інтелектуального бізнесу;

- для інженерів-конструкторів - з теорії та методології рішення інтелектуальних завдань.

Практика спонукання до творчої праці в сучасних умовах стає відображенням значно збагачених підходів до мотивації праці, які містять чотири самостійних групи методів мотивації: грошовий, цільовий, збагачення

змісту праці, партисипативності (участі у прийнятті рішень).

Найбільш поширеним методом трудової мотивації для країн з невисоким рівнем життя залишається грошовий метод.

Для оцінювання особистих заслуг у результатах праці і внеску у кінцевий результат роботи підприємства використовуються методи управління за цілями, цільовий базовий підхід.

В США перший з перелічених методів мотивації (грошовий) використовують 43% підприємств. Цільовий базовий підхід передбачає спільність завдань, які мають реалізуватися. Такий метод використовують 30% фірм. Зарубіжний досвід свідчить, що партисипативний підхід (участь в управлінні) застосовується у комплексі з іншими методами трудової мотивації. Більш детально про це можна дізнатися в літературі з питань мотиваційного менеджменту.

Питання для контролю знань з теми:

1. Що називають мотивацією? У чому особливість мотивації праці розробників інтелектуальних продуктів?
2. Які чинники впливають на мотивацію інтелектуальної праці?
3. Які існують групи методів мотивації в сучасних умовах?

Тема 8. Ризики інтелектуального бізнесу

План

1. Оцінка і склад ризиків у сфері інтелектуального бізнесу
1. Механізм забезпечення економічної безпеки інтелектуального бізнесу.
2. Економічна безпека інтелектуального бізнесу: сутність, цілі, принципи.
- 3.

Ключові слова: *економічна безпека, економічна безпека підприємства, економічна безпека інтелектуального бізнесу, цілі економічної безпеки інтелектуального бізнесу, принципи економічної безпеки інтелектуального бізнесу, механізм забезпечення економічної безпеки інтелектуального бізнесу, інтелектуальна безпека, ризик, ризики інтелектуального бізнесу, невизначеність, процес оцінки ризиків суб'єкта інтелектуального бізнесу.*

1. Оцінка і склад ризиків у сфері інтелектуального бізнесу

Відомо, що використання результатів інтелектуальної діяльності в бізнесі (наприклад, в інноваційній діяльності) передбачає великі ризики.

Реалізація інтелектуальної діяльності має наступні ризики:

-*економічний*, пов'язаний з фінансуванням і калькуляцією проекту, прийняттям та реалізацією економічних рішень;

-*оригінальності*, обумовлений можливістю незатребуваності запропонованих технологій і продуктів виробництвом і ринком;

-*технологічної неадекватності*, що виникає через принципову різницю між технологією як продуктом інтелектуальної діяльності і технологією як об'єктом інвестування;

Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність. Конвенція ратифікована із застереженнями і заявами Законом №2824-IV від 7.09.2005 ВВР 2006 №5-6 ст.7.

-*фінансової невідповідності*, коли кошти, що виділяються на реалізацію проекту не відповідають його змісту;

-*некерованості проектом*, що виникає через недостатню відпрацьованість проекту, непрофесіоналізм управлінської команди;

-*контракткових відносин*: зводяться до того, що можуть бути порушені взяті взаємні юридичні зобов'язання однією зі сторін щодо проведення економічних операцій; може бути порушене однією стороною щодо іншої право купити чи продати інтелектуальний (інноваційний) продукт, передати іншій особі право власності на інноваційний товар, створити товариство чи спільне підприємство; у нездоровій економічній системі, в якій домінує владний адміністративний ресурс, контроль за рухом товарів і грошових систем контрольована адміністрацією судова система може відстояти інтереси лише сильнішої сторони, що значно послаблює позовну силу слабшої сторони;

-*юридичний*, пов'язаний з дотриманням нормативних актів про захист інтелектуальної власності, зобов'язань при виконанні договорів, визначенням прав на розробки.

Право приватної інтелектуальної власності означає, що творець інновацій має невід'ємне право розпоряджатися своєю власністю, наприклад винаходом,

новою конструкцією, технологією, новим видом продукції. За ринкової системи більша частина як загального, так і інноваційного майна належить фізичним особам або організаціям, які у свою чергу також належать фізичним особам.

Існують ризики, пов'язані з просуванням нового виду продукції або послуг на ринок, конкуренцією ідей і розробок.

Головною причиною ризику часто є *невизначеність*, пов'язана з відсутністю надійної інформації, необхідної для прийняття рішень, реалізація яких відбувається тільки з плином часу. Тому при розробці інноваційних проектів враховується імовірнісний характер очікуваного результату.

Узагальнюючим показником ризику виступає *фінансовий ризик* підприємця і інвесторів, який характеризує можливі втрати у разі невдалого, незалежно від причини завершення проекту, що фінансується. Ризик у сфері інтелектуального бізнесу збільшується з локалізацією інноваційного проекту. Якщо таких проектів багато і вони розосереджені по різних напрямках, то ризик мінімізується.

Щоб скоротити негативний вплив ризиків на реалізацію інтелектуальних проектів, ними слід управляти: своєчасно оцінювати і виявляти; вживати заходи впливу та контролю.

Можливі такі варіанти дій:

- ухилення - інвестор і виконавець інноваційного проекту готові нести великі витрати на проведення різних страхують заходів;
- свідомий ризик - готовність нести відповідальність за його наслідки;
- байдужість - прагнення до оптимізації витрат на пом'якшення наслідків і зважене застосування різних інструментів і методів страхування від наслідків.

Процес оцінки ризиків суб'єкта інтелектуального бізнесу - це процес, який здійснюється управлінським персоналом підприємства для визначення ризиків інтелектуального бізнесу і необхідних заходів для їх зменшення (до прийнятного рівня) та отримання очікуваних результатів діяльності.

Після визначення ризиків, які можуть впливати на діяльність підприємства, управлінський персонал розглядає їх суттєвість, ймовірність і

формує відповідні заходи, направлені на управління ними.

Такі заходи можуть полягати в розробці планів, програм або заходів, спрямованих на конкретні ризики, і може вирішити прийняти ризик з міркувань витрат або з інших міркувань.

2. Механізм забезпечення економічної безпеки інтелектуального бізнесу

Головною умовою забезпечення безпеки інтелектуального бізнесу є здатність протистояти загрозам, що існують та які можуть виникнути і завдати шкоди підприємствам даної сфери (у вигляді збитків, зниження темпів розвитку та зменшення капіталу).

Загрози безпеки інтелектуального бізнесу можуть виникати як ззовні так і зсередини підприємства. Зсередини підприємства загрози можуть виникати зі сторони працівників підприємства, діяльність яких спрямована на зниження можливостей використання інтелектуального потенціалу підприємства. Зовні загрози можуть виникати зі сторони фірм-конкурентів, дії яких мають на меті переманювання кваліфікованого персоналу, який має потужний інтелектуальний потенціал та володіє інформацією про інтелектуальну власність фірми.

Також загрозами для інтелектуальної безпеки підприємства можуть бути недооцінка значення праці фахівців, заниження їх значення для роботи підприємства.

Створення системи інтелектуальної безпеки вимагає вирішення комплексу завдань економічного, правового і правоохоронного характеру щодо захисту економічних інтересів та прав власності підприємства.

Отже, головною метою формування інтелектуальної безпеки на підприємстві є:

- забезпечення сталого функціонування та розвитку підприємства; запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам;
- захист його інтересів від протиправних посягань;
- запобігання втрати матеріальних та нематеріальних ресурсів;
- забезпечення нормального функціонування всіх підрозділів підприємства.

Сучасні умови господарювання вимагають створення власної системи інтелектуальної безпеки на підприємстві. Проте, незважаючи на таку необхідність, більшість українських підприємств не мають власної системи інтелектуальної безпеки.

Механізм забезпечення економічної безпеки інтелектуального бізнесу можна охарактеризувати як комплекс управлінських, правових, економічних, охоронних, судово-правових та інших заходів, що забезпечують інтелектуальну безпеку підприємства та захист від неправомірних посягань, від зниження рівня можливих втрат.

Інтелектуальна безпека — це захищеність інтелектуальних ресурсів соціально-економічного розвитку, їх продукування, обміну, використання на макро- та мікроекономічному рівнях.

Основними принципами, які необхідно враховувати при формуванні механізму економічної безпеки інтелектуального бізнесу, повинні бути:

- усвідомлення необхідності захисту інтелектуальної власності;
- визначення відповідальності за інтелектуальну власність;
- підвищення соціальних цінностей;
- активне запобігання та виявлення порушень захисту інтелектуальної власності;
- постійний контроль за рівнем існуючої інтелектуальної безпеки та внесення необхідних змін та оновлень;
- чітке визначення функцій кожного працівника та їх безперебійне виконання;
- співпраця з іншими підприємствами та обмін досвідом у питаннях інтелектуальної безпеки;
- об'єднання зусиль всіх працівників підприємства для досягнення спільної мети;
- організація управління інтелектуальною безпекою спрямована на уникнення протиріч та конфліктів всередині підприємства.

Інтелектуальна безпека тісно пов'язана з інформаційною безпекою, оскільки інтелектуальна діяльність базується на використанні інформаційних

ресурсів та технологій.

Важливою складовою інтелектуальної безпеки є кібербезпека - захищеність інформаційно-комунікаційних технологій, значна роль якої в інформаційному суспільстві підкреслена у Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність, яку Україна ратифікувала у 2005 р. Кіберзлочинність як використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, спрямована проти конфіденційності, цілісності і доступності комп'ютерних систем, мереж і комп'ютерних даних, а також зловживання ними, є загрозою інтелектуальній безпеці. У Конвенції визначено такі головні види кіберзлочинності: правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем; правопорушення, пов'язані з комп'ютерами; правопорушення, пов'язані зі змістом; правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав .

Таким чином, забезпечення інтелектуальної безпеки на підприємстві є необхідною умовою його подальшого ефективного функціонування. Це пояснюється наступними причинами: високою конкуренцією серед підприємств; необхідністю постійного вдосконалення існуючих технологій та процесів на підприємстві; появою інформаційно-обчислювального та телекомунікаційного обладнання, яке вимагає особливого захисту; необхідністю використання підприємствами найновітніших інформаційних технологій; неможливістю стабільної діяльності підприємства без забезпечення належного рівня інтелектуальної безпеки.

3. Економічна безпека інтелектуального бізнесу: сутність, цілі, принципи

Головне питання, яке безпосередньо пов'язане з ефективним розвитком підприємств будь-якого типу, - це економічна безпека бізнесу. На сьогоднішній день склалася така ситуація, яка неодмінно вимагає замислитися над питанням безпеки бізнесу. Конкретніше розглядаючи дане питання слід зазначити, що економічної безпеки потребують як юридичні та фізичні особи, так і інтереси власності фірм і компаній.

Можна з упевненістю сказати, що розвиток вітчизняного підприємництва відбувався під впливом різного роду факторів,

здебільшого негативного характеру. Відсутність належного захисту підприємницької діяльності з боку держави, недосконалість правового регулювання взаємовідносин у сфері безпеки бізнесу не утворювало передумов для ефективного його розвитку, що у свою чергу примушувало підприємців шукати шляхи виживання, акцентуючи увагу на власні можливості. Серйозні проблеми для бізнесу формували і особливості вітчизняних ринкових відносин де поширеною була недобросовісна конкуренція, активна економічна концентрація, фіктивне підприємництво, доповнені останнім часом рейдерством та іншими негараздами, що обумовлюються специфікою ведення бізнесу по-українськи. Тобто, діяльність вітчизняного підприємництва за більш ніж 20-літній термін існування незалежної України не тільки набула певного економічного розвитку та досвіду, а і загартувалась у постійній боротьбі з різного роду небезпеками та загрозами.

В загальному розумінні *економічна безпека* розглядається як стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечуються гарантований захист національних інтересів, незалежність обраного економічного курсу, соціальна спрямованість економічних реформ, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів

Економічна безпека підприємства - це захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього і внутрішнього середовища, спроможність швидко усунути різноманітні загрози збитків та економічних втрат, руйнацій або пристосуватися до зовнішніх умов без негативних наслідків для підприємства. Крім того, економічна безпека підприємства - найефективніше використання ресурсів, які забезпечують стабільне функціонування підприємства .

Економічна безпека у сфері інтелектуального бізнесу є новою дисципліною в інституті охорони інтелектуальної власності, яка раніше не досліджувалась і до цього часу не знайшла свого законодавчого відображення. Але, безсумнівно, економічна безпека інтелектуального бізнесу залежить

передусім від наявності правової системи його захисту та ефективного механізму забезпечення її реалізації. Гарантом економічної безпеки інтелектуального бізнесу є держава.

Головною метою безпеки інтелектуального бізнесу слід вважати гарантію стабільної та максимально ефективної діяльності підприємства, що займається інтелектуальною діяльністю на даний час, а також можливості розвитку та підвищення ефективності його функціонування в майбутньому.

Організація і функціонування комплексної системи забезпечення економічної безпеки інтелектуальної діяльності з метою максимальної ефективності мають ґрунтуватися *на таких принципах:*

1. *Принцип законності.* Вся діяльність підприємства повинна мати безумовно законний характер, інакше система забезпечення безпеки може бути зруйнована з вини самого суб'єкта підприємництва.

2. *Принцип економічної доцільності.* Слід організовувати захист лише тих об'єктів, видатки на захист котрих значно менші, ніж втрати від загроз цих об'єктів. Тут також мають враховуватися можливості фірми щодо системи економічної безпеки.

3. *Поєднання превентивних і реактивних заходів.* Превентивними є заходи запобіжного характеру, що дозволяють недопустити виникнення загроз економічній безпеці. Реактивні - заходи, які проводяться у разі реального виникнення загроз чи необхідності мінімізації їх негативних наслідків.

4. *Принцип безперервності* - передбачає, що функціонування комплексної системи забезпечення економічної безпеки має здійснюватися постійно.

5. *Принцип диференційованості.* Вибір заходів з подолання загроз, що виникли відбувається у залежності від характеру загрози та рівня тяжкості її наслідків.

6. *Координація.* Для досягнення поставлених завдань необхідне постійне узгодження діяльності різних підрозділів служби безпеки, самої фірми, а також поєднання організаційних та економіко- правових способів захисту.

7. *Повний контроль керівництва суб'єкта підприємницької діяльності*

над системою забезпечення економічної безпеки. Це необхідно по-перше, для того, щоб система безпеки враховувала інтереси фірми, а по-друге, для оцінки ефективності діяльності системи та її можливого вдосконалення.

Правильна організація економічної безпеки вимагає конкретного і лаконічного застосування всіх наявних у підприємства ресурсів, а саме: кадрових, економічних, інтелектуальних та ін. Тільки ефективна організація здатна запобігти існуючим загрозам для підприємства, забезпечуючи при цьому його функціонування в майбутньому.

Питання для контролю знань з теми:

1. У чому полягає сутність економічної безпеки інтелектуального бізнесу?
2. На яких принципах ґрунтується забезпечення економічної безпеки інтелектуальної діяльності?
3. Що є головною умовою забезпечення безпеки інтелектуального бізнесу?
4. Які види ризиків існують в сфері інтелектуального бізнесу?

Тема 9. Економічна безпека інтелектуального бізнесу.

План

1. Економічна безпека інтелектуального бізнесу: сутність, цілі, принципи.
2. Механізм забезпечення економічної безпеки інтелектуального бізнесу.

Ключові слова: *економічна безпека, економічна безпека підприємства, економічна безпека інтелектуального бізнесу, цілі економічної безпеки інтелектуального бізнесу, принципи економічної безпеки інтелектуального бізнесу, механізм забезпечення економічної безпеки інтелектуального бізнесу, інтелектуальна безпека, ризик, ризики інтелектуального бізнесу, невизначеність, процес оцінки ризиків суб'єкта інтелектуального бізнесу.*

1. Економічна безпека інтелектуального бізнесу: сутність, цілі, принципи

Головне питання, яке безпосередньо пов'язане з ефективним розвитком

підприємств будь-якого типу, - це економічна безпека бізнесу. На сьогоднішній день склалася така ситуація, яка неодмінно вимагає замислитися над питанням безпеки бізнесу. Конкретніше розглядаючи дане питання слід зазначити, що економічної безпеки потребують як юридичні та фізичні особи, так і інтереси власності фірм і компаній.

Можна з упевненістю сказати, що розвиток вітчизняного підприємництва відбувався під впливом різного роду факторів,

здебільшого негативного характеру. Відсутність належного захисту підприємницької діяльності з боку держави, недосконалість правового регулювання взаємовідносин у сфері безпеки бізнесу не утворювало передумов для ефективного його розвитку, що у свою чергу примушувало підприємців шукати шляхи виживання, акцентуючи увагу на власні можливості. Серйозні проблеми для бізнесу формували і особливості вітчизняних ринкових відносин де поширеною була недобросовісна конкуренція, активна економічна концентрація, фіктивне підприємництво, доповнені останнім часом рейдерством та іншими негараздами, що обумовлюються специфікою ведення бізнесу по-українськи. Тобто, діяльність вітчизняного підприємництва за більш ніж 20-літній термін існування незалежної України не тільки набула певного економічного розвитку та досвіду, а і загартувалась у постійній боротьбі з різного роду небезпеками та загрозами.

В загальному розумінні *економічна безпека* розглядається як стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечуються гарантований захист національних інтересів, незалежність обраного економічного курсу, соціальна спрямованість економічних реформ, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів

Економічна безпека підприємства - це захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього і внутрішнього середовища, спроможність швидко усунути різноманітні загрози збитків та економічних втрат, руйнацій або пристосуватися до зовнішніх умов без негативних наслідків для підприємства. Крім того, економічна безпека підприємства - найефективніше використання ресурсів, які забезпечують стабільне функціонування

підприємства .

Економічна безпека у сфері інтелектуального бізнесу є новою дисципліною в інституті охорони інтелектуальної власності, яка раніше не досліджувалась і до цього часу не знайшла свого законодавчого відображення. Але, безсумнівно, економічна безпека інтелектуального бізнесу залежить передусім від наявності правової системи його захисту та ефективного механізму забезпечення її реалізації. Гарантом економічної безпеки інтелектуального бізнесу є держава.

Головною метою безпеки інтелектуального бізнесу слід вважати гарантію стабільної та максимально ефективної діяльності підприємства, що займається інтелектуальною діяльністю на даний час, а також можливості розвитку та підвищення ефективності його функціонування в майбутньому.

Організація і функціонування комплексної системи забезпечення економічної безпеки інтелектуальної діяльності з метою максимальної ефективності мають ґрунтуватися *на таких принципах:*

1. *Принцип законності.* Вся діяльність підприємства повинна мати безумовно законний характер, інакше система забезпечення безпеки може бути зруйнована з вини самого суб'єкта підприємництва.
2. *Принцип економічної доцільності.* Слід організовувати захист лише тих об'єктів, видатки на захист котрих значно менші, ніж втрати від загроз цих об'єктів. Тут також мають враховуватися можливості фірми щодо системи економічної безпеки.
3. *Поєднання превентивних і реактивних заходів.* Превентивними є заходи запобіжного характеру, що дозволяють недопустити виникнення загроз економічній безпеці. Реактивні - заходи, які проводяться у разі реального виникнення загроз чи необхідності мінімізації їх негативних наслідків.
4. *Принцип безперервності* - передбачає, що функціонування комплексної системи забезпечення економічної безпеки має здійснюватися постійно.
5. *Принцип диференційованості.* Вибір заходів з подолання загроз, що виникли відбувається у залежності від характеру загрози та рівня тяжкості її наслідків.

6. *Координація.* Для досягнення поставлених завдань необхідне постійне узгодження діяльності різних підрозділів служби безпеки, самої фірми, а також поєднання організаційних та економіко- правових способів захисту.
7. *Повний контроль керівництва суб'єкта підприємницької діяльності над системою забезпечення економічної безпеки.* Це необхідно по-перше, для того, щоб система безпеки враховувала інтереси фірми, а по-друге, для оцінки ефективності діяльності системи та її можливого вдосконалення.

Правильна організація економічної безпеки вимагає конкретного і лаконічного застосування всіх наявних у підприємства ресурсів, а саме: кадрових, економічних, інтелектуальних та ін. Тільки ефективна організація здатна запобігти існуючим загрозам для підприємства, забезпечуючи при цьому його функціонування в майбутньому.

2. Механізм забезпечення економічної безпеки інтелектуального бізнесу

Головною умовою забезпечення безпеки інтелектуального бізнесу є здатність протистояти загрозам, що існують та які можуть виникнути і завдати шкоди підприємствам даної сфери (у вигляді збитків, зниження темпів розвитку та зменшення капіталу).

Загрози безпеки інтелектуального бізнесу можуть виникати як ззовні так і зсередини підприємства. Зсередини підприємства загрози можуть виникати зі сторони працівників підприємства, діяльність яких спрямована на зниження можливостей використання інтелектуального потенціалу підприємства. Ззовні загрози можуть виникати зі сторони фірм-конкурентів, дії яких мають на меті переманювання кваліфікованого персоналу, який має потужний інтелектуальний потенціал та володіє інформацією про інтелектуальну власність фірми.

Також загрозами для інтелектуальної безпеки підприємства можуть бути недооцінка значення праці фахівців, заниження їх значення для роботи підприємства.

Створення системи інтелектуальної безпеки вимагає вирішення комплексу

завдань економічного, правового і правоохоронного характеру щодо захисту економічних інтересів та прав власності підприємства.

Отже, *головною метою формування інтелектуальної безпеки на підприємстві є:*

- забезпечення сталого функціонування та розвитку підприємства; запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам;
- захист його інтересів від протиправних посягань;
- запобігання втрати матеріальних та нематеріальних ресурсів;
- забезпечення нормального функціонування всіх підрозділів підприємства.

Сучасні умови господарювання вимагають створення власної системи інтелектуальної безпеки на підприємстві. Проте, незважаючи на таку необхідність, більшість українських підприємств не мають власної системи інтелектуальної безпеки.

Механізм забезпечення економічної безпеки інтелектуального бізнесу можна охарактеризувати як комплекс управлінських, правових, економічних, охоронних, судово-правових та інших заходів, що забезпечують інтелектуальну безпеку підприємства та захист від неправомірних посягань, від зниження рівня можливих втрат.

Інтелектуальна безпека — це захищеність інтелектуальних ресурсів соціально-економічного розвитку, їх продукування, обміну, використання на макро- та мікроекономічному рівнях.

Основними принципами, які необхідно враховувати при формуванні механізму економічної безпеки інтелектуального бізнесу, повинні бути:

- усвідомлення необхідності захисту інтелектуальної власності;
- визначення відповідальності за інтелектуальну власність;
- підвищення соціальних цінностей;
- активне запобігання та виявлення порушень захисту інтелектуальної власності;
- постійний контроль за рівнем існуючої інтелектуальної безпеки та внесення необхідних змін та оновлень;

- чітке визначення функцій кожного працівника та їх безперерйне виконання;
- співпраця з іншими підприємствами та обмін досвідом у питаннях інтелектуальної безпеки;
- об'єднання зусиль всіх працівників підприємства для досягнення спільної мети;
- організація управління інтелектуальною безпекою спрямована на уникнення протиріч та конфліктів всередині підприємства.

Інтелектуальна безпека тісно пов'язана з інформаційною безпекою, оскільки інтелектуальна діяльність базується на використанні інформаційних ресурсів та технологій.

Важливою складовою інтелектуальної безпеки є кібербезпека - захищеність інформаційно-комунікаційних технологій, значна роль якої в інформаційному суспільстві підкреслена у Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність, яку Україна ратифікувала у 2005 р. Кіберзлочинність як використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, спрямована проти конфіденційності, цілісності і доступності комп'ютерних систем, мереж і комп'ютерних даних, а також зловживання ними, є загрозою інтелектуальній безпеці. У Конвенції визначено такі головні види кіберзлочинності: правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем; правопорушення, пов'язані з комп'ютерами; правопорушення, пов'язані зі змістом; правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав .

Таким чином, забезпечення інтелектуальної безпеки на підприємстві є необхідною умовою його подальшого ефективного функціонування. Це пояснюється наступними причинами: високою конкуренцією серед підприємств; необхідністю постійного вдосконалення існуючих технологій та процесів на підприємстві; появою інформаційно-обчислювального та телекомунікаційного обладнання, яке вимагає особливого захисту; необхідністю використання підприємствами найновітніших інформаційних технологій; неможливістю стабільної діяльності підприємства без забезпечення належного рівня

інтелектуальної безпеки.

Тема 10. Ведення інтелектуального бізнесу

План

1. Основні перешкоди на шляху становлення інтелектуального бізнесу в Україні.
2. Напрямки подолання проблем у сфері інтелектуального бізнесу.
3. Перспективи розвитку інтелектуального бізнесу.

Ключові слова: *інтелектуальний бізнес, проблеми, розвиток інтелектуального бізнесу.*

1. Основні перешкоди на шляху становлення інтелектуального бізнесу в Україні

Формування нової економіки створює безпрецедентні складності як у суспільстві, так і в бізнесі. Сам факт наростання складнощів говорить про те, що необхідна зміна парадигми, побудова нової моделі розуміння суспільства та бізнесу. Концепції, теорії та стратегії, які спираються на застарілі парадигми, стають неефективними.

З терміном «інтелектуальний бізнес» асоціюються підвищена енергетика, схильність до ризику, винахідливість, здатність побачити можливості там, де їх не бачать інші.

Аналіз сучасного рівня розвитку України та її інтелектуальної сфери дозволив виділити низку *проблем*:

-відсутність взаємодії і, як наслідок, довіри між системою науки і освіти та системою підприємництва для здійснення зустрічного технологічного трансферу;

-неефективне використання інтелектуальних ресурсів країни: невідповідність структури економіки країни кваліфікаційній структурі трудових ресурсів, нерозвиненість інтелектуальної діяльності;

-нерозвинена інфраструктура економіки знань, особливо її інформаційно-

комунікаційний сектор;

- нерозвинене інституційне середовище економіки знань;
- відсутність ефективної та надійної системи захисту прав інтелектуальної власності, економічних стимулів для розвитку інтелектуальних продуктів (інновацій), державної підтримки інноваційного підприємництва, підприємницької культури;
- неадаптованість представників бізнесу до ринкових умов;
- низька інформаційна культура населення;
- тенденції до інтелектуалізації розвитку української економіки та суспільства на тлі системної кризи.

Подолання виявлених проблем можливе тільки при реалізації комплексної державної політики, спрямованої на розвиток умов, сприяють відтворенню та ефективному використанню інтелектуальних ресурсів.

2. Напрямки подолання проблем у сфері інтелектуального бізнесу

Завдання, що стоять перед Україною, полягають у зміні моделі соціально-економічного розвитку від монетаристського підходу і екстенсивної експлуатації людських та природних ресурсів до інтенсивного використання «людського капіталу», науки і інновацій. Це особливо важливо з огляду на глобальні тенденції і процеси інтелектуалізації праці та суспільно-економічного життя взагалі, характер і швидкість яких надають нового вигляду моделі світу та місцю в ній окремих держав, включаючи і Україну.

Розвиток інтелектуального бізнесу може йти за двома напрямками. По-перше, інтелектуали з власної ініціативи включаються в економічну діяльність. Основу цього напрямку становить докорінна зміна традиційної ролі інтелектуалів під впливом соціальних і політичних реформ, а також зростання привабливості такої кар'єри та її перспектив, які стають на один щабель з іншими видами економічної і суспільної діяльності. По-друге, сфера інтелектуального бізнесу сама стає об'єктом «інтелектуалізації». Основою тут є підвищення професійної підготовки (як за офіційними, так і неофіційними каналами) і зростання загальноосвітнього рівня, що супроводжується розширенням

кругозору аж до глобальних уявлень. Подібний глобальний підхід розширює пізнавальну і практичну перспективу з її новими шансами та ризиками.

Інтелектуальний бізнес повністю відповідає ряду сучасних економічних концепцій, включаючи концепції інтелектуального капіталу та наукомісткої продукції, а також вельми популярну нині концепцію знання, що генерується в процесі виробництва. Інтелектуальний бізнес вже став об'єктом досліджень в якості прикладів і результатів зростаючого використання знань в роботі сучасних економічних організацій як комерційного, так і неприбуткового профілю.

У більшості технологічно розвинених країн, економіка яких характеризується високим рівнем інноваційної активності, подібні дослідження утруднені, оскільки вимагають ретельного міжсекторного аналізу як на макроекономічному рівні, так і на рівні домашніх господарств та індивідів в якості зайнятих, споживачів і підприємців.

По-іншому йде справа в постсоціалістичних країнах, де результати окремих випадків, що гарантують успіх фактори інтелектуального бізнесу добре проглядаються на тлі технологічного, соціального та інституційного відставання.

Такий аналіз дозволяє зробити висновок, що інтерес до інтелектуального бізнесу повинен культивуватися серед молодих людей уже в школі та вищих навчальних закладах шляхом популяризації успішних епізодів, з ув'язкою факторів успіху в бізнесі і навчанні. Так, використовуючи прозорі, привабливі, популярні і в той же час зрозумілі образи і моделі поведінки підприємців, представляючи їх як фактор, що зіграв вирішальну роль в досягненні успіху в бізнесі, ми вже на самій ранній стадії (в школі) можемо забезпечити розвиток людських ресурсів, необхідних для стабільного економічного зростання.

Подальші дослідження інтелектуального бізнесу в Україні є необхідними, оскільки саме цей процес виступає генератором розвитку постіндустріального суспільства у високорозвинених країнах, а, отже, зможе забезпечити необхідну конкурентоспроможність вітчизняної економіки та її інтеграцію у світовий економічний простір.

3. Перспективи розвитку інтелектуального бізнесу

Розвиток інтелектуального бізнесу в Україні можливий лише за умов інтелектуалізації трудової діяльності в усіх сферах економіки. Інтелектуальна праця – це не обов’язково щось нове, це праця, яка передбачає застосування та оновлення знань, здійснення різноманітної аналітичної роботи, що базується на обробці і створенні нової інформації, використанні інформаційних технологій. А це означає, що аудит, експертне дослідження, моніторинг, оцінка, обстеження фахівцем теж належить до праці інтелектуального змісту. Також до інтелектуального бізнесу відноситься будь-які види професійних консультацій: психологічні, юридичні, медичні, економічні, консалтинг, бізнес-тренінги і т. д.

Попереду у інтелектуальній діяльності безліч нескорених горизонтів, бо кожне нове покоління прагне займатися в основній своїй масі тією справою, якою воно професійно не володіє. Так уже заведено у нас: здобувши освіту інженера, ми потім йдемо торгувати на ринок. А для того, щоб серйозно щось почати з нуля, довести справу до позитивного результату, обов’язково необхідні настанови, консультації досвідченої або знаючої людини. Саме тому за професійними консультаціями сьогодні звертається все більше число людей.

За кордоном для вирішення соціальних проблем замість зайнятих роботою громадян існують послуги спеціальних соціальних повірених (соціальних юристів). У нас такої окремої категорії немає, але юристи, адвокати надають різні консультаційні послуги та інші дії в інтересах їх клієнтів, у тому числі по зборі необхідних документів, представлення інтересів в різних державних, муніципальних, комерційних установах.

Тому переважна більшість громадян для з’ясування нюансів свого правового, професійного, соціального статусу, прав, свобод, гарантій, компенсацій, можливостей змушене звертатися за консультаціями до фахівців.

Щоб почати власний інтелектуальний бізнес, досить бути компетентним у певній науковій, прикладній галузі знань.

Природно, щоб вам повірили і пішли до вас, будуть потрібні документи, що підтверджують вашу освіту, кваліфікацію або рекомендації.

Почати справу можна взагалі без вкладень, здійснюючи консультування,

передаючи результати розумової праці за допомогою електронної пошти.

Питання для контролю знань з теми:

1. Назвіть основні перешкоди на шляху розвитку інтелектуального бізнесу.
2. Яким чином можна подолати проблеми, що існують у сфері інтелектуального бізнесу?
3. Які перспективи розвитку інтелектуального бізнесу в майбутньому?

Тема 11. Віртуалізація інтелектуального бізнесу

План

1. Віртуалізація як характерна риса інформаційного суспільства.
2. Особливості віртуалізації інтелектуального бізнесу.
3. Переваги віртуалізації інтелектуального бізнесу.
- 4.

Ключові слова: *віртуалізація, віртуалізація бізнесу, віртуалізація інтелектуального бізнесу, віртуальний офіс, хмарні технології, програмне забезпечення, переваги віртуалізації інтелектуального бізнесу.*

1. Віртуалізація як характерна риса інформаційного суспільства

Інтелектуальний бізнес знаходиться сьогодні під бурхливим впливом мінливого інформаційного середовища і комп'ютерних технологій, що постійно оновлюються та активно розвиваються. Перехід до інформаційного століття дозволив зробити два основних відкриття: по-перше, Інтернет - це універсальна сфера обміну інформацією і, по-друге, - технічні та програмні продукти, які забезпечують його функціонування.

Інтернет, як доступний інформаційний простір, відкрив широкі можливості розвитку бізнесу у віртуальному середовищі.

У широкому сенсі, *поняття віртуалізації* являє собою приховування справжньої реалізації якого-небудь процесу або об'єкта від істинного його подання для того, хто ним користується.

Продуктом *віртуалізації* є щось зручне для використання, що має насправді більш складну або зовсім іншу структуру, відмінну від тієї, яка

сприймається при роботі з об'єктом. Іншими словами, відбувається відділення подання від реалізації чого-небудь¹⁰⁹. У комп'ютерних технологіях під терміном «віртуалізація» зазвичай розуміється абстракція обчислювальних ресурсів і надання користувачеві системи, яка «інкапсулює» (приховує в собі) власну реалізацію. Простіше кажучи, користувач працює з зручним для себе представленням об'єкта, і для нього не має значення, як об'єкт влаштований в дійсності.

Віртуалізація - це використання технологій зі спрощення та забезпечення більш зручних способів створення і ведення бізнесу, комунікацій між клієнтом (споживачем) і постачальником, виробником.

Ідея *віртуалізації бізнесу*, що дозволяє поєднувати економічність і зручність без втрати ефективності, виявилася більш ніж популярною у наш час. Особливо це питання стало актуальним для структур малого та середнього бізнесу в після кризовий період. Віртуалізація бізнесу - черговий вектор напрямку розвитку ділових відносин.

Віртуалізація інтелектуального бізнесу дозволяє зробити його доступним для клієнтів незалежно від географічного положення, інфраструктура звільняється від прив'язки до конкретного офісу, а це, природно, дає серйозну економію у платежах за оренду приміщення, енергоносії та витратні матеріали.

2. Особливості віртуалізації інтелектуального бізнесу

Для процесу віртуалізації інтелектуального бізнесу характерні такі технології, як¹¹⁰:

- віртуальний офіс;
- хмарні технології;
- оренда програмного забезпечення;
- інтернет-представництво.

Віртуальний офіс. Це економічно вигідна пропозиція комплексу послуг, при якому компанія або взагалі існує без офісу, або має право використовувати робочі місця в коворкінг-центрі. У будь-якому випадку такий бізнес реалізований на основі роботи в Інтернет- просторі, що дозволяє реалізувати

офісні послуги для службовців та клієнтів. Такий офіс, як правило, має свій віртуальний телефонний номер і обслуговується за адресою. Надаються можливості для комунікацій (за допомогою ресурсів Skype, Google Talk тощо), а також роботи персонального секретаря або спеціаліста колл-центру.

Робота у віртуальному офісі більшістю розцінюється виключно з позитивного боку. По-перше, це економія коштів. По-друге, мобільність співробітників і їх зацікавленість у фінансовому результаті праці дає позитивну результативність. Як не дивно, відсутність офісу позбавляє нас від проблем відносин у колективі, таких понять як лікарняні, запізнення, обмеження робочого часу. А це означає, діяльність спрямована на результат у першу чергу, а не на процес. Крім того, вся робота автоматично фіксується, виключаючи можливості недбайливого ставлення співробітника до своїх обов'язків. А головне - сам бізнесмен має можливість у будь-який момент отримати доступ до кожного документу, вивчити фінансовий звіт та інше, маючи увесь бізнес у своєму смартфоні (у прямому сенсі слова).

Існує і можливість реалізації мобільного робочого місця (де та будь-коли), яке діє на базі *хмарних технологій*. Принцип побудови

простий - на зовнішні сервери виносяться усі необхідні інформаційні ресурси і забезпечується цілодобовий доступ до них з будь-якого кінця Світу за допомогою Інтернету. При цьому працівник або клієнт отримує доступ до всіх необхідних йому для роботи корпоративних даних, працюючим сервісів, інформації.

У colocation-центрі, який обладнаний спеціальним устаткуванням, можуть бути реалізовані різні бізнес-моделі, замовникам надаються надійні приміщення, необхідні з'єднання до мережі для хостингу та інше. Такі центри роблять все необхідне, щоб забезпечити конфіденційність інформації, гарантовану безпеку і надійність, стійкість до аварій.

Відкриваються чудові можливості для аутсорсінгу, роботи віддалених співробітників. Крім того, з'являється можливість винаймання кваліфікованого фахівця, не обмежуючись територіальними кордонами. Можливості віддаленої роботи, яку надає Інтернет, величезні. Безумовно, вони найбільш актуальні для

людей з обмеженими фізичними можливостями, які тепер можуть себе почувати повноцінними членами суспільства.

Зараз не потрібна наявність власного *програмного забезпечення*. Багато дата-центрів надають послуги по здачі його в оренду. Вам не потрібно від нині думати про законність прав користування, своєчасності оновлення програмного забезпечення, антивірусний захист і т. д. Все це можна отримати за помірну плату.

Зараз ні у кого не виникає сумнівів, що одним з найбільш економних каналів продажів є Інтернет. Онлайн-продажі проводяться у самих різних сферах, починаючи від об'єктів нерухомості і продуктів важкого машинобудування, і закінчуючи білизною та іграшками. Не менш популярна система електронних платежів, що розвивається гігантськими темпами в усьому світі.

Практично кожна поважаючи себе фірма, магазин мають окрім офісу *свій сайт*, через який можна реалізовувати продукцію. Однак і це не межа, Інтернет надає можливість для діяльності віртуальних офісів, віддаленої роботи службовців, продавців-консультантів, бухгалтерів та інших працівників.

Чи зручна така діяльність безпосередньо стороні яка продає і виробляє? Безумовно, так. Віртуалізація бізнесу дозволяє зробити його доступним для клієнтів і службовців незалежно від географічного положення, інфраструктура звільняється від прив'язки до конкретного офісу, його устаткуванню, а це, природно, дає серйозну економію у платежах за оренду приміщення, енергоносії та витратні матеріали.

3. Переваги та недоліки віртуалізації інтелектуального бізнесу

Темпи переходу фізичного бізнесу до віртуального простору у світі зростають. Це означає, що за декілька років більшість світових компаній буде здійснювати зростаючу кількість комерційних операцій через мережу Інтернет, що дозволить їм спростити та поглибити комунікаційні, у тому числі інтерактивні зв'язки, скоротити час та ресурси необхідні для більшості бізнес операцій.

Віртуальні сервіси стають все більш доступними. Така популярна послуга, як оренда додатків 1С, дозволяє без початкових витрат організувати співробітникам віддалену роботу з єдиною базою даних. При цьому не потрібно купувати не тільки самі ліцензії, а й сервер для організації спільної роботи, не потрібно залучати і технічних фахівців.

Водночас, багато директорів і власників бізнесу в Україні поки ще не до кінця усвідомили, наскільки доступною стали високі технології. Сьогодні, щоб організувати роботу колективу в «хмарі», не потрібно купувати сервер, наймати кваліфікованих фахівців, налаштовувати програмне забезпечення. Досить звернутися до сервіс-провайдеру і отримати готову до використання інфраструктуру з усіма ліцензіями в оренду.

Переваги віртуалізації інтелектуального бізнесу:

1. *Ефективність.* Співробітники можуть працювати з дому, їм не страшні хвороби і відрядження. Керівництво отримує контроль над всіма бізнес процесами, а співробітники не витрачають час на пересилку файлів один одному. По суті, фізичний офіс стає приміщенням для спілкування та прийняття рішень, але перестає бути єдиним місцем для здійснення бізнес операцій. Для деяких галузей виникає питання, чи необхідний фізичний офіс взагалі.
2. *Надійність і безпека.* Дані зберігаються централізовано, надійно захищені як від псування, так і від зайвих очей за допомогою прав доступу і шифрування. Цілодобова доступність віртуального офісу, насилу досяжна власними силами компанії, в галузі віртуалізації вже давно стала стандартом.
3. *Фінансова доступність.*

Підводячи підсумки, потрібно сказати, що бізнесмени, які ще не зрозуміли перспективність віртуалізації бізнесу, значно втрачають у конкурентній спроможності. Вони будуть змушені або повернутися до вирішення цього питання надалі, або їх бізнеси вимруть, як свого часу вимерли динозаври.

Проте досвід показує, що Інтернет-бізнес розвивається з величезною швидкістю, завдяки своїй мобільності, швидкому реагуванню на зміни попиту і,

безумовно, новим технічним розробкам. Його ресурси практично безмежні.

Питання для контролю знань з теми:

1. Що таке віртуалізація інтелектуального бізнесу та в чому полягає її значення?
2. Які технології характерні для віртуалізації інтелектуального бізнесу? Охарактеризуйте їх.
3. Що відносять до переваг віртуалізації інтелектуального бізнесу?

4. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Основна література

1. Антонов В.М. Інтелектуальна власність і комп'ютерне авторське право (2-е вид., стереотип.). – К.: КНТ, 2016. – 520 с.
2. Базилевич В.Д. – Інтелектуальна власність.: Підручник. – К.: Знання, 2008. – 431 с.
3. Бошицький Ю.Л. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. для студ. виш. навч. закл. – К.: Логос, 2007. – 488 с.
4. Вачевський В.М. Соціально-економічні аспекти використання інтелектуальної власності в сучасних умовах. Теорія і практика : навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2004.
5. Вачевський М. В., Кремень та інші. Інтелектуальна власність: теорія і практика інноваційної діяльності: Підручник / За ред. проф. М. В. Вачевського. – К.: ВД Професіонал, 2005. – 448 с.
6. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15.12.93 № 3689-ХІІ (зі змін. і допов.).
7. Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» від 21.04.1993 №3117-ХІІ.
8. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15.12.93 № 3688- ХІІ (зі змін, і допов.).
9. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.93 № 3687-ХІІ (зі змін, і допов.).
10. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.93 № 3792-ХІІ (зі змін. і допов.)
11. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товару» від 16.06.1999 № 752-ХІV.
12. Захарченко В.І., Корсікова Н.М., Меркулов М.М. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.
13. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2013. – 504 с.

- 14.Потехіна В.О. Інтелектуальна власність: Навч.пос. – К.: ЦУЛ. – 2008. – 414 с.
- 15.Полохало В.І. Інтелектуальна власність в інтелектуальній економіці України. – К.: Парламентське видавництво, 2008. – 448 с.
- 16.Святоцький О. Інтелектуальна економіка. Управління промисловою власністю – К.: ІнЮре, 2004. – 348 с.
- 17.Харитонов Є.О., Старцев О.В. Цивільне право України: Підручник. – Вид. 2, перероб. і доп. – К. : Істина, 2007. – 816 с.
- 18.Цибульов П.М., Чеботарьов В.П. Популярно про інтелектуальну власність: абетка / За заг. ред. к.е.н. М.В. Паладія. – К.: ТОВ «Альфа-ПК», 2004. – 56 с.
- 19.Цибульов П.М. Управління інтелектуальною власністю: Підручник. – К: Держ. ін-т інтел. власн. – 2009. – 312 с.
- 20.Цыбульов П.М. Маркетинг интеллектуальной собственности: Учеб. пос.. – К.: Гос. ин-т интел. собст., 2004. – 184 с.
- 21.Черевко Г.В. Інтелектуальна власність: Навч. пос. – К.: Знання, 2008. – 412 с.
- 22.Черевко Г.В. Інтелектуальна власність: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2008. – 412 с.
- 23.Юскаєв В.Б. «Інтелектуальна власність». Частина 1 с. – Видавництво СумДУ, 2010 р. – 124 с.
- 24.Юскаєв В.Б. «Інтелектуальна власність». Частина 2 с. – Видавництво СумДУ, 2010р. – 141 с. 9.2.

Допоміжна література

- 25.Базилевич В.Д., Ільїн В.В. Інтелектуальна власність: креативи метафізичного пошуку. – К. : Знання, 2008. – 687 с.
- 26.Беляцкин С.А. Новое авторское право в его основных принципах. – СПб. Издание юридического книжного склада «Право». – 812 с.
- 27.Бентли Л., Шерман Б. Право интеллектуальной собственности: Авторское право = Intellectual property law: copyright / Пер. с англ. В. Л. Вольфсона. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 535 с.
- 28.Боярська З.І. Міжнародне комерційне право: Навч. Посібник. – К.: КНЕУ, 2001. – 143 с.
- 29.Дахно І.І. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. /І.І. Дахно. - 2-ге вид. - К. : Центр навч. л-ри, 2006.
- 30.Ієвіня О.В., Мироненко В.П., Павловська Н.В., Пилипенко С.А. Право інтелектуальної власності:схеми та роз'яснення: навч.посіб. – Київ: КНТ, 2007. – 264 с.
- 31.Дмитришин В.С., Березанська В.І. Інтелектуальна власність на програмне забезпечення в Україні. – К. : Вірлен, 2005. – 304 с.

- 32.Иванов Н. Общественное достояние как специальный правовой режим использования произведений // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. – 2005. № 2. – С. 68-76.
- 33.Кобляков Н., Мартынова Т. Общественное достояние как особый правовой режим объектов авторского права // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. – 2001. № 4. – С. 31-42.
- 34.Кондрушенко А. Общественное достояние и свободное программное обеспечение // Патенты и лицензии. – 2017. № 9. – С. 24-27.
- 35.Копцева О. В. Где @ порылась?! Защита прав в Интернете. 2017.
- 36.Луцкер А. П. (Арнольд П.) Авторское право в цифровых технологиях и СМИ : Товарные знаки ; Телевидение ; Интернет ; Образование ; Мультимедиа ; Радио = Content rights for creative professionals : Copyrights and trademarks in a digital age / С науч. коммент. А. Серго. – М.: КУДИЦ-ОБРАЗ, 2005. – 416 с.
- 37.Мацко А.С. – Міжнародне право: Навч. Посіб. –2-ге вид., стереотип. – К.: МАУП, 2003. – 216 с.
- 38.Опришко В.Ф. Міжнародне економічне право: Підручник. – Видання друге, перероблене і доповнене. – К.: КНЕУ, 2003. – 311 с.
- 39.Управление правами в области цифровой информации: практическое руководство = Managing digital rights a practitioner's guide / Под ред. Поля Педли; пер. с англ. А. И. Земсков; науч. ред. пер. Я. Л. Шрайберг. – М.: ОмегаЛ, 2010. – 204 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

- 40.Господарський кодекс України: [Електронний ресурс: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>].
- 41.Про авторське право і суміжні права: [Електронний ресурс: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2627-14>].
- 42.Цивільний кодекс України [Електронний ресурс: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>].
- 43.Закон України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 36. - С 299. - Режим доступу: <http://zakonl.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1775-14>
- 44.Закон України "Про патентування деяких видів підприємницької діяльності" [Електронний ресурс]7/"Відомості Верховної Ради України. <- 1996. - № 20. - С 82. - Режим доступу: <http://zakonl.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=98%2F96-%E2%F0>

Навчальне видання

Чорнобай Лариса Михайлівна

“Інтелектуальний бізнес ”

Опорний конспект лекцій до вивчення дисципліни для здобувачів вищої освіти
денної та заочної форм навчання магістерського рівня освіти

Спеціальності: 073 «Менеджмент»
051 «Економіка»

Редактор: Кучер О.В.

Підписано до друку _____. 2022 р.
Формат 60х90/16 Ризографія. Авт. арк. _____.
Обл.-вид. арк. _____ Наклад _____ прим. Зам. _____.

Підготовлено до друку та видруковано
у Подільському державному університеті
32300, Кам'янець-Подільський, вул. Шевченка, 13

